

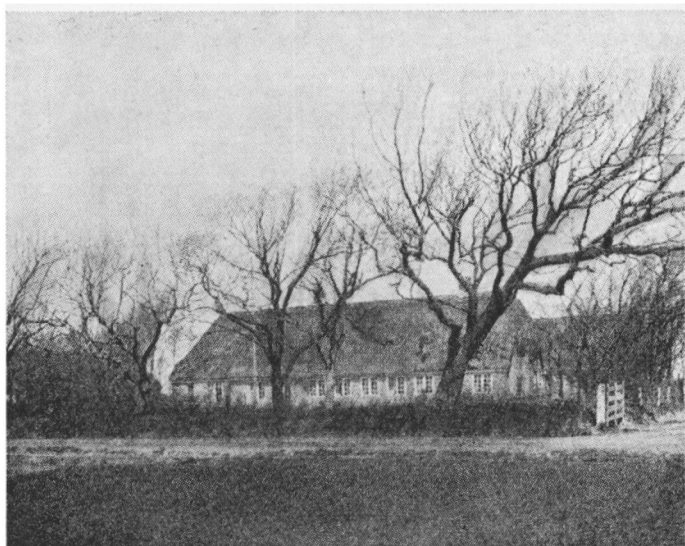
Fra Sønder Farup og Ribe i forrige århundrede

Af højskolemanden Jannik Lindbæks erindringer.

Jannik Lindbæk (1862-1909), i sin tid kendt af mange også på Ribe-egnen, hvorfra ikke få unge piger søgte til Ubberup højskole (ved Kalundborg), som han ledede sine sidste 10 leveår. I disse år begyndte han at nedskrive sine erindringer, som han dog kun nåede at føre frem til sit 24. år, inden døden bortrev ham, da han var kun 47 år gammel. Der er to hæfter. Det første er dateret oktober 1905 og har påskriften: Til min søn. Det andet er dateret december 1907. Af hans erindringer bringes her to brudstykker, omhandlende hans barndomshjem, hjemegnen i Sdr. Farup og skoletiden i Ribe katedralskole.

Også hans fortælling om de derefter følgende ungdomsår byder på meget af interesse. Stoffet herfra er, ligesom andet utrykt materiale, benyttet i den smukke levnedsskildring, hans medarbejder og senere efterfølger som forstander, Harald Balslev, udgav i 1910.

Lindbæk påbegyndte 1880 sit teologiske studium, men siger herom: »Virkeligt studium lære jeg ikke at drive i de to år« . . . »Det var en sorgløs og selskabelig tilværelse, jeg førte i mine to studenterår«. Da han er 20 år gammel, sker der to katastrofer i hans liv: Hjemmet i Sdr. Farup opløses ved bedstemoderens død (forældrene havde han allerede mistet som dreng) — og han rammes af lungetuberkulose, »familiesygdommen«, som han kalder den, og denne sygdom må han kæmpe med resten af sin levetid. Gennem den følgende halve snes år må han for sit helbreds skyld flere gange opholde sig i månedsvis i syden (Korsika, Rivieraen, Algier), ligesom han foretager tre længere rejser til Norge. Derimellem får han ophold i Ryslinge hos Vilh. Birkedal, i Birkerød hos den kendte skolemand Johan Mantzius og på Vældegård pigehøjskole, som han selv overtager i 1897, året efter at han

Fødegården i Sønder Farup.

havde bestået sin embedseksamen og ægtet Charlotte Ingerslev. 1899 grundlagde han Ubberup højskole, som kom til at blomstre under hans ledelse, skønt han stadig var mærket af sin sygdom. 800 unge piger blev mellem årene hans elever. En særlig indsats gjorde han som udgiver af Folkehøjskolens danske Læsebog.

Mange kendte mænd har Jannik Lindbæk omgædes eller plejet venskab med, f. eks. valgmenighedspræst Carl Koch i Ubberup, Vilhelm Birkedal, digterne Bjørnson, Hostrup og Drachmann, malerne Joakim Skovgaard og J. U. B. Bredsdorff — og måske fremfor nogen ungdomsvennen pastor Otto Rosenstand. En anden ungdomsven, Aage Mantzius, har karakteriseret ham med ordene »I en sjælden grad forbandt han i sit væsen ynglingens charme med den modne mands karakterfasthed; han stod for os, som kendte ham nærmere, som et lysende eksempel på mandig viljestyrke og ubestikkeligt retsind, parret med dyb fromhed«. Et par linier fra Lindbæks beskedne lyriske digtning kan også tjene til at karakterisere manden:

» — den mand, som dæ bedst ka hold' wagen,
ham ska do wæl' dæ te ven«.

Mit barndomshjem.

Da min ven, præsten *Otto Rosenstand* i Vester Vedsted, havde købt resterne, en parcel, af min gamle fødegård i *Sønder Farup*, gav han ejendommen navnet »Lindbæksminde«. En svoger af ham giftede sig og drog derind som forpagter. Til det nygifte par sendte jeg nedenstående digt som hilsen, hvorefter et par vers kan danne indledning til, hvad jeg har at fortælle om mit barndomshjem.

»Lindbæksminde«.

Så hed den ikke den gamle gård,
da min slægt sad til huse derinde.
Men død havde travlt med sin sorte bår,
han var os for stærk: nu min fødegård
kun bærer vort navn som minde.

Det skiftede ejere, skiftede kår,
det fordums storbonde-sæde;
kun tvende småhuse som levning står
af de længer, der trygt i svundne år
omrammed min barneglæde.

Dog endnu i haven de træer gror,
jeg som barn har tumlet mig under,
ja, end i hver krog mine minder bor,
mig tykkes, dens grund er en hellig jord,
hvor min barndoms engel vist blunder.

Min fødegård lå på randen af marsken, 3/4 mil syd-vest for Ribe, kun en fjerdingvej fra Vesterhavet. Der hørte både fede enge og magre sandmarker, ja hede til den; nærmest gården lå ypperlig agerjord, »Moltes toft«. I min faders tid var ejendommen på godt 11 tdr. hartkorn, men havde vist op mod 200 tdr. land. Jeg ved, fader engang blev budt 60.000 rdl. for den, og da jeg solgte den i 1881, ude af drift og uden besætning, fik jeg dog 84.000 kr. for den. Der var kun 3 andre

gårde i sognet, som nærmede sig den stærkt i størrelse. Om sommeren kunde vi have 70 stude gående i engene og på »Bjerrum mark«, som lå ude ved munden af Ribe å; om vinteren havde vi 50 på stald, deriblandt 8 køer samt kvier og kalve medregnet. Der skulde helst en dygtig handelsmand til at drive den ejendom, og det var fader.

Bygningerne var vist en 100 år gamle, grundmurede og solide. De 4 længer dannede en sammenbygget firkant, med hovedindkørselsport på vestlængen ind til den stenbrolagte gårdsplads. Men både nord- og sydlængen havde desuden en forlængelse mod øst, hvor de lunede om et stykke af haven, der ellers strakte sig sønden om gården i hele dens længde. Den østlige halvpарт af sydlængen og det meste af østlængen var beboelseslejlighed, resten af gården var forbeholdt stalde, loer og lader. — Det hele var stråtaget, de røde mure hvidt kalkfugede; over indgangsdøren mod syd hævede sig en kvist; dagligstuen, lige ved siden af, dannede en fremspringende karnap med to brede vinduer i syd, to smalle i vest og øst. Den øvrige del af sydmuren dækkedes af to espaliertræer: foran »æ lille-døns« et blommetræ, foran »storstouw« et pæretræ, det havde sin stamme omme ved østgavlen, som det fyldte helt, og så kunde det endda dække 4 fag på sydsiden; det bar nogle store saftige pærer, som vi kaldte pundpærer (grev Moltke?) og stammede vist fra Møllers tid. Alt ialt var det en anseelig og køn gammel bondegård.

Ikke mindst ved sin *have*. Den var større end de fleste andres dengang — selv om den vel nok er vokset i min erindring. Den strakte sig syd og øst om gården, heget af et dige, hvor der voksede hyld og en slags tjørn. Læbæltet i vest var ret anseeligt, så de inderste træer nåede en anseelig højde, men alle kroner var

strøgne skrå af vestenvinden. Her fandtes både ahorn, eg og lind og et enkelt bøgetræ. Og så var der det lille paradisæbletræ med det fantasivækkende navn og de små sure frugter. Langs syddiget stod flere anseelige asketræer, højest det østligste, som ludedede op over »grotten« på forhøjningen med den vide udsigt. Et af disse asketræer havde en udmærket siddeplads oppe i toppen, hvor jeg senere tit holdt middagshvil med en bog i hånden. Det indre af haven var optaget af urtebede med buksbomkant, græsplæner og et par blomsterbede med simple roser og jasminer.

I denne have har jeg lært at elske naturen. Jeg har fået de første forårsfornemmelser ved at se stikkelsbærbuskenes grønne blade, indåndet sommeren med duften af syren og jasmin, lyttet til stærekonzerten i trætoppene henimod efteråret og stirret ud i mørkningen og følt hemmelighedsfuld skovuhygge. Her har jeg leget »Kong Erik og de fredløse« sammen med min jævnaldrende ven Hans Beck; jeg var drost Åge eller grev Henrik, han kong Erik, et riveskift vor lanse, pilekviste vore sværd. Engang begyndte vi at grave en løngang ned under det vestre havedige, men kom ikke ret langt før vi standsedes af et interessant fund: gammelt læder, blyrammer til vinduesruder og et par små spyd, som gjorde fundet middelalderligt for vor fantasi, uagtet de voksne var ubarmhjertige nok til at fortælle os, at det var kasserede pibekradsere. I en enlig kampesten ved havens sydøsthjørne vilde jeg også gerne tyde nogle streger som runer. Ja, hvor var den have dog rig på vidundere!

Men lad os komme *inden døre*. Gæster til fods kom ind ad havelågen ved gårdens sydvesthjørne, hvorfra et stykke stenbro førte langs hestestald og lo hen til indgangsdøren midt på sydlængen. Forstuen, æ framgol, gik tværs gennem huset; fra den førte døre på den

ene side til loen, på den anden til køkkenet, senere — da alkovesengene var blevet fjernede fra dagligstuen — også direkte til den. Vi går ind i *køkkenet*, der har to vinduer ud mod gården; dem har jeg ligget og kigget ud ad, når stormen ved efterårstid ruskede i den store køreport og kastede mønningstørv (mansajer) ned i gården: det lukkede gårdsrum gav i sligt uvejr en følelse af værn og hygge. Og tit var der jo også færdsel derude af dyr og mennesker; lige foran indgangsdøren stod pumpen, som både karle og piger tit havde ærinde til. Men køkkenet havde noget andet, som jeg også har ofret et indgående studium, det var de hollandske klinker på væggen over den faste bæk, som gik under vinduerne og hen for bordenden — faders plads; for vi spiste i køkkenet. Flertallet af disse fliser forestillede møller, skibe og huse, men 6 af dem dannede tilsammen en stor ko, som jeg var meget glad ved. Til mit bryllup fik jeg den sendt fra en barndomskammerat, og nu danner den blå ko plade i mit tobaksbord. Foruden en del faste skabe og tørvebænk fandtes så endelig i baggrunden af køkkenet den åbne skorstensarne, der dog allerede i min barndom blev afløst af et komfur.

Fra køkkenet kom man ind i »æ *dawledøns*«, der også havde hollandske klinker på ydervæggen ud imod haven, mens vestvæggen oprindelig var dækket af 2 alkovesenge; op til køkkenvæggen stod bilæggerovnen med to løse messingkugler, som jeg tit har leget med. På østvæggen havde bornholmeruret, som jeg endnu ejer, plads ved siden af et stort fyrretræschatol, hvis klap fader brugte til skrivebord. Imellem vinduerne endelig stod et klapbord, flankeret af to egetræslænestole, hvoraf den ene nu er min skrivebordsstol. Der var lavt til de svære loftsbjælker og møblerne kun gammeldags og tarvelige, men stuen var lys og hygge-

lig, den gjorde indtryk af at være »beboet« og ikke stå til stads. Om aftenen sad pigerne inde og kartede, det forekommer mig, at karlene også undertiden har siddet og snoet halmbånd, og det meste af dagen snurrede bedstemoders rok foran bornholmeren, mens solen kastede brede lysbælter ind mellem de blomstrende pelargonier i vinduerne. — Senere, da fader blev anden gang gift, forsvandt alkovesengene, hvor jeg tit havde ligget og hygget mig om aftenen bag de halvåbne døre, og bilæggerovnen afløstes af en mere moderne kakkellovn, mens vi fik dør lige ud til forstuen; der blev »finere«, uden at dog den gamle stues præg forandrede synderlig. Henne ved indgangsdøren hang fremdeles det pibebrædt, jeg nu har i min stue, og som vistnok moder havde broderet til fader; der havde merskumspiberne deres plads, og på tobaksbordet nedenunder den gamle tobaksdåse af messing, hvis udkrasning, dygtig mættet med tobakssauce, var eftertragtet af gamle »bissere«, der brugte den som skråtobak. Billeder fandtes ikke i dagligstuen — oprindelig var der jo heller ingen ledig vægplads til dem — mellem vinduerne på sydsiden var et bredt spejl anbragt, som jeg endnu kan se fader barbære sig foran.

Østen for dagligstuen kom »æ lille døns«, oprindelig en tofags stue med alkoveseng i baggrunden; der er jeg født, og der var det, mor døde. Hvordan det var møbleret, husker jeg ikke tydeligt. Her stod dog vistnok sofa og bord samt moders runde maghonipiedestal. I denne stue kom vi kun, når der var fremmede, som der skulde gøres lidt stads af. Onkel Jakob og tante Augusta fra Ribe må engang have holdt jul ude hos os, for jeg husker tante siddende i »æ lille døns« og mig selv stående op ad hende, mens hun spørger mig, om jeg nu vidste, hvorfor vi holdt jul. — Da vor stedmoder kom til gårde, blev »æ lille døns« til en

stadselig 3 fags stue, idet gangen, som oprindelig skilte den fra storstuen, blev lagt ind til den. I samme gang, som havde dør til haven, stod bl. a. et stort egetræs klædeskab, over hvis hjørner nogle mærkelige volutter, næsten som eftergjorte papirsruller, hvælvede sig ud.

Storstuen, »æ stouw«, havde 4 vinduer mod syd, 2 imod øst og var dertil meget dyb, idet der nord for den kun var et par små gæstekamre. Her fandtes billeder på væggene, en hel række kolorerede fra 48-50, vist nok efter malerier af Simonsen; også i gæstekamrene fandtes billeder, bl. a. mindes jeg et, der forestillede englen, som flyver op fra den knælende Tobias — senere har jeg set, at det var en gengivelse af Rembrandts billede. Ellers var storstuen ikke stærkt møbleret; jeg tror, mors mahognisekretær havde sin plads her og så vel skab og kiste. »Æ stouw« brugtes nemlig kun ved de store gilder, bryllup, barsel og begravelse; jeg husker kun begravelserne, med den sorte kiste åben midt på gulvet og senere på dagen de lange borde, hvorom sortklædte mennesker var bænkede. Onkel Jakob talte både ved mors og fars kiste. Denne storstue med gæstekamrene var det, der senere blev indrettet til aftægtslejlighed for gamle bedstemoder, og her blev plads til to stuer mod syd, et lille gæstekammer mod øst, spisekammer, køkken og entré mod nord. Det blev mit feriehjem, efter at jeg var kommet til Ribe.

I min barndom havde bedsteforældrene et værelse i den østre længe nede bag det store bryggers. Til det knytter sig min vistnok tidligste erindring: jeg står i bryggerset og ser gennem den åbne dør nede i *bedstemoders kammer* nogle karle med hvide bukser sidde og drikke øl af hvide kummer; det må have været østerrigerne, som vi havde indkvartering af i 64, da jeg kun var 2 år gammel. Det må vel have været ang-

sten for dem, som har brændt mig dette billede ind i sjælen, og så er det tidlig blevet opfrisket ved de andres fortællinger om minderne fra krigens tid. I det kammer var det, bedstefar døde.

I bryggerset med dets murstensgulv var både bryggerkedel og bagerovn, dejgtrug og kærne med »pumpetang«, så her foregik meget arbejde, som det var interessant at være vidne til. Lysestøbningen ved den store runde drejeskive og karret med flydende tælle husker jeg også. En smal gang førte ned til »kælderen«, der slet ikke var nogen kælder, idet den vistnok kun lå et trin dybere end bryggerset; den var tvedelt, og i det forreste rum var mælkekammer — jeg kan se den senere tante Matea her i blå kjole stå og skumme mælk — i det inderste gemtes øllet og skinkerne. Hermed stoppede indenomstændighederne.

På den anden side af kælderen lå nemlig *tørveladen* med svinesti og »vandhus«. En port med låge førte ind til laden fra gårdspladsen. Jeg var ikke altid så glad ved at gå over i det skumle rum; jeg vidste, at i mine bedsteforældres tid havde en af deres piger hængt sig herovre af kærestesorg, og der havde tilmed i forvejen været varsel derfor, idet alle husets folk, pigen med, en aften kort forud havde siddet i dagligstuen og hørt en mængde folk med træsko på komme gående gennem æ framgol — just som så min bedstemoder siden oplevede det den dag, man havde fundet pigen hængt.

Et barn kunne i det hele nok blive mørkerød i den store bondegårds vidtløftige udhuse, især når man var blevet opfødt med historier om varsler og spøgeri, og somme tider også folkene havde haft morskab af at skræmme den lille dreng. En sådan erindring knytter sig for mig til vor store *kostald*, som optog den østlige halvpart af den nordre længe med indgang både fra gårdspladsen og den østre gavl — foran den sidste

bredte sig møddingen ved siden af havediget. Jeg holdt meget af at følge med pigerne, når de om aftenen skulde over at malke; jeg underholdt dem da med at synge for dem og lærte til gengæld sange af dem som »Når jeg ved stranden i ensomhed sidder« og lignende rørende kærlighedsviser. Da var det, at denne underholdning en aften blev forstyrret ved, at der nede i den anden ende af den lange mørke stald var nogen, som begyndte at brumme til sangen og tage på veje, så jeg ikke for alt i verden havde turdet løbe ene ind. Det viste sig at have været en af karlene, men jeg havde alligevel fået en skræk i blodet, og karlen fik bagefter med ret skænd af fader derfor.

Fra staldene kom man gennem en kørelo med port til begge sider over i den store *hølade*, der optog hele det nordvestlige hjørne af gården, og hvor jeg har haft min fryd af at tumle mig i det duftende marskhø, som jeg hjalp med at »trække fra«, når det blev kørt ind, og bag efter slog vi så kolbøtter fra bjælkerne ned i høet, ja, jeg har vel endog nogle gange dristet mig til at klatre op på hanebjælkerne og springe ned — nogen vovehals har jeg nemlig aldrig været. En gang havde jeg i den fastpakkede hømasse lavet mig en hel lille hule ud til et af de små ladevinduer, hvor jeg havde det lunt og varmt.

Kornladen på den anden side af den store indkørselsport i vestre længe var ikke nær så interessant. Så kom jeg da oftere i *hestestalden* i sydlængen, der havde plads til 8 heste — men vi havde sjældnen så mange — og som hakkelsekammeret stødte op til; det var morsomt at stå og lade sine små hænder følge med den store stang, hvormed karlen drejede svinghjulet. Karlekammeret kom man også til gennem hestestalden. Og så fører *tærskeloen* os endelig tilbage til beboelseslejligheden. Her var jeg både ude om vinteren, når to

mand stod og tærskede hver dag og lærte at »synges plejlvisen«, d. v. s. at sige »av«, når tærskeren klemte sin plejl sammen om halsen på mig, og ved sommertid, når lugerne var slået op ud til haven, og Kristian snedker stod her og høvlede, så de lange spåner krummede sig i blanke spiraler — et ypperligt legetøj.

I denne gamle gård lukkede livet sig op for mig. Her var min første verden, den, jeg har levet mig inderligst sammen med. Den er derfor endnu altid nærværende i min sjæl, også når jeg ikke erindrer bevidst: bøger, jeg læser, tanker, jeg tænker, får meget tit uden mit vidende og vilje, mit barndomshjems lokaliteter til skueplads, jeg ser dem foregå på denne baggrund — og vågner undrende til bevidsthed derom.

Her voksede jeg op som et ret enligt barn. Tre yngre søstre døde små, de to kun år gamle; den tredie, Kristine, overlevede dog mor og blev vist 4 år gammel, men hun var 3-4 år yngre end jeg. Og hele 6 år yngre er min yngste søster Kathrine, hvem jeg heldigvis fik lov at beholde, men min legekammerat kunde hun ikke blive, snarere blev jeg senere hendes opdrager. Jeg husker kun, at hun engang faldt og slog sig et hul i panden på hanken af en spånkurv. — Så var der min kusine *Elvina*, der var kommet i vort hus som bedste-moders plejedatter, da hendes eget hjem var opløst, hun var imidlertid 6 år ældre end jeg. Min eneste erindring om hende fra barneårene er, at hun engang fik St. Veitsdans, og jeg står ude ved »skorstenen« i køkkenet hos en af pigerne og fortæller hende den interessante nyhed: hun skulde bare se sådanne fagter og grimasser, *Elvina* havde lagt sig til; på stedet fik jeg en knaldende ørefigen af den forbitrede kusine, som i den anden stue havde hørt, hvad jeg sagde. Hun var i det hele hastig af sig.

Selve livet i bondegården var imidlertid god under-

holdning for barnet. Vi levede jo sammen med vore tjenestefolk som alle jævne bønder der på egnen, selv på de store gårde, køkkenet var fælles spisestue, ædawledøns fælles opholdsstue i alt fald om aftenen; dog var karlene ikke ret meget inde. Vi havde to piger, to karle og dreng, og så var den herlige husmand, Peder Simonsen, vor faste medhjælp. Vore piger har givet mig den første undervisning i dansekunsten; i mørkningen nede i bedstemoders kammer — som pige-kammeret lå ved siden af — dansede jeg min første »hamburger« (polka) til en melodi, jeg endnu husker. Jeg mindes nu kun et par af vore piger, en køn Manøpige, der hed Sofie, og Anna, som var hos i flere år og blev gift med forkarlen »Peder Karl«. Ja, han hører til et karlehold, som jeg husker for navnenes skyld bl. a.; det var de mange Petere, og da min fader også hed Peter, fik vi følgende samling: Peter Borrig, Peter Karl, Niels Peter og Peter (dreng). Disse to karle var det, så vidt jeg husker, der sammen med naboens Lars Bjerum engang nær var druknet, da stormfloden indhentedem dem en nat, de var ude at bjerge »æ kre«. De havde tilbragt natten på et par ledpæle, og efter den noget brovtende Peter Karls beretning havde den ene bedt, den anden grædt og den tredie — han selv — bandet, da de var i knibe. Råheder har jeg kun sjældent været vidne til hos vore folk; det eneste eksempel jeg mindes, forstod jeg ikke dengang, og det virkede i alt fald kun skræmmende på mig.

Det arbejde, der udførtes af samtlige husets folk, var for mig — som det vel er for alle børn — en rig kilde til oplevelser, og netop på en bondegård giver det årets historie et afvekslende indhold. I dagligstuen blev der kartet, spundet og vundet garn. I køkkenet øvede madlavningen stor tiltrækning, navnlig når der bagtes æbleskiver; jeg har drevet det til at spise 10 »små-

kager« på en formiddag, men så kunde jeg også kun have 2 til »unden«. Øllebrød, »storbene grød« (surbygggrød) og finker kunde jeg ikke lide; øllebrøden blev tinget ned skefuldvis. I bryggerset blev kærnet og brygget, æltet dejg og bagt; det sidste gav også smagekager. I bedstemoders kammer blev der støbt lys. Og her sad skrædderen oppe på bordet, når vi havde ham, og bød på interessant underholdning, men var ikke mere »skrædder«, end at han tog en rasende ilder ud af saksen ved halen og knuste dens hoved mod stenhellen foran bryggersdøren. Så var der slagtingen, særlig i november; jeg blev sendt ned i »æ Sønderby« for at plukke torn til pølserne af en enlig slænbusk, som fandtes der ved vejgrøften — det var ikke den rareste opgave, men des lifligere var pølserne, både de sorte og de hvide. Juletravlheden har jeg allerede prøvet at fortælle om i de optegnelser, jeg nedskrev i Nervi for mere end 20 år siden.

Efterhånden som jeg blev større, kom det *udendørs arbejde* også til at spille en rolle for mig, om jeg end aldrig har været så ivrig landmand, som jeg nu ser min dreng være. Jeg blev dog som lillepurk stoppet og bragt hjem af en nabo, da jeg på egen hånd var gået ud på eventyr for at se til min fader, der pløjede på Harresland, om hvis beliggenhed jeg nok ikke havde nogen sikker viden. Men der var et karlearbejde, som har givet mig nogen af mine gladeste og farverigeste barndomsminder, det var *høhøsten*, den var sommerens højdepunkt som julen vinterens.

Høhøsten begyndte ofte en søndag eftermiddag i begyndelsen af juli, og det kunde så tage en uges tid for os at få de store marskenge slåede; af gesthø avlede vi derimod kun eet læs eller to. Når den solide eftermiddagskaffe var sat til livs, blev arbejdsvognen læsset; det velforsynede madskrin dannede forreste sæde,

bag i vognen lå river og halmomvundne leer, og på agefjælen skumpledtes karle, piger og husmænd så under lystig sang ud ad den hårde lerede engvej, der indrammes af brede grøfter med siv og gule blomster. Vi skal denne gang begynde med æ Owereng (d. v. s. strandengen) helt ude ved havet. Efter at der er spændt fra, væltes vognen om på siden som skærm mod blæsten, og nu begynder det strenge arbejde; men det går med humør i den friske luft og det muntre selskab. Til alle sider ser man slættere i skjorteærmer og piger med »helgolændere«^{*)} og hører leerne klinge for strygespånen (æ hjøllestryg) om kap med lærkesang og vibeskrig. Først da jeg blev større, kunde jeg blive betroet at rive fra efter den sidste slætter; men så lå det jo nær at aflægge havet en visit. Det lave hav inden for Manø og Fanø, hvis klitter grånede derude i vest, er ikke vildt og vældigt som længere nordpå; men jeg ved til gengæld intet hav med så rig en strand og så vid en udsigt. Milevidt i nord og syd ses landsbyer og kirketårne over de flade frodige enge; ud over åløbene er det, som bygningerne svævede flimrende oppe i luften, særlig på hede dage, når »æ Lokkemand« driver med sine får, og hele tiden står domkirketårnet i Ribe og ser alvorlig til. På den lerede strand går grønsværet tæt ud til havstokkens tangbræmme; her gror »surr«, der plukkes og spises som spinat^{**}), og mængder af røde »lammeknapper« (engelsk græs). Og så var der vadernes rigdom af »skiller«; »køer« (kong'er), »heste« (blåmuslinger), »duer« (dammuslinger), »får«

*) Helgolænderne var hatte, en slags kyser af småblomstret lærred og med stærkt fremstående skygge, der holdtes i facon af 3 tynde stivere, som kunne trækkes ud, når kysen skulle vaskes. De brugtes både i slæt og høst.

**) Surr er formodentlig syre (rumex acetosa), kaldtes også surkål, i Norge matsyre.

(hjertermuslinger), dertil »kragwost«^{*)}, »fandens kretbur«^{**)}, krabber og »skuld« samt alle de skrigende søfugle — det er den strand, der endnu har den mest betagende magt over mig. Og så boltrede man sig nøgen i det lunkne, salte vand, hvor man kunde vade $\frac{1}{2}$ fjerdingvej ud, før det nåede op over hofterne; som oftest lagde jeg mig ned på bunden nærmere strandkanten for at få det forfriskende bad. Var det ebbetid, kunde man i alt fald få sig en soppetur i vadehavets vandpytter mellem sandormenes toppede affaldsdynge, som jeg ikke rigtig kunde lide at træde på, fordi de så ud som ormeklynger.

Men søen tærer. Godt at det er mellemmadstid. Slætterne har allerede lagt sig i græsset om madskrinet, hvorfra nu pigerne dækker op på den grove hvide dug, brød og sul, smør og ost, øl og brændevin. Maden smagte dobbelt så godt herude i det fri og i dette muntre selskab, hvor der blev sunget »Studentens glade liv, studentens glade mak-mak-mak« og fortalt slætterhistorier, som var i slægt med skipper- og jæger-dito. Et eksempel: I en gård, hvor maden var mere drøj end lækker, sad en slætter på bænken foran vinduet og havde fået en bolle på skeen, da det givet et sæt i ham — som det hænder især begyndere, hvem det strenge arbejde tager stærkt på — og ud farer bollen af skeen forbi hans hovede, slår ruden itu og en hund ihjel udenfor! Ved aftenstid kunde det hænde, at jeg blev sat til at drive køerne hjem fra en af fennerne. Men slåarbejdet fortsættes i den lyse aften; ved midnatstid fik folkene sig et lille blund i læ af vognen eller en bunke hø, og så tog de atter fat før daggry og kom

^{*)} Krageost = sepiaskaller, kalkplader fra rygskjoldet af en blæksprutteart.

^{**) Fandens trillebør = rokkens tomme rektangulære æghylster.}

først kørende hjem på den tid, jeg kom ud af dynerne. Hvilken fest da at løbe ud imod dem, blive taget op på vognen og komme syngende ind ad porten for derefter at bænke sig ved middagsbordet! For i slåtiden spiste vi »unden« om morgenen, den usædvanlige tid forhøjede festfølelsen. Når så leerne var skærpede, sov karlene til hen på eftermiddagen, og så drog de ud igen. Det forholdsvis korte og tætte marskgræs lader sig bedst hugge, når der er dug på, og arbejdet er mindre strengt, når man ikke plages af solheden — derfor denne arbejdsordning.

Siden, når høet er »hverret« og skal rives og sættes i stak, arbejdes derimod fra morgen til aften, og middagsmaden indtages ved aftenstid, mens folkene midt på dagen må nøjes med et fad grød, som bæres ud til dem. Da var den bedste fornøjelse at køre med på »tømmestokken« som senere på hølæsset. Det var et stort arbejde at få tilendebragt. Jeg ved et år, da vi avlede 120 læs marskhø, men da måtte vi også have hæs udenfor den fyldte lade. — Kornhøsten var der ikke noget ved for mig som barn, den ændrede ikke det daglige livs gang, uden for så vidt den sluttede med, at karlene »strøg for kålen«, og at der siden holdtes høstgilde (opskør) i jævn stil. »Mushøtte« efter tærskningens afslutning var skrumpet ind til en gang kaffepunsch.

Min verden udvidedes jævnt, efterhånden som jeg voksede til: *landsbyen* kommer med i den. Sønder Farup er kun en lille landsby, der rummer et par hundrede mennesker. Men den gjorde et hyggeligt indtryk med sine forholdsvis talrige gårde, alle grundmurede og med helt respektable haver. Vor gård lå østlig i byen, der, uagtet den havde sin største udstrækning i øst-vest, dog deltes i »æ Synnerby« og »æ Nørreby« efter hovedvejen. Lidt syd for byen, oppe

på de tørre marker, lå møllen; derimod er Vester Vedsted, sognets største by, kirkebyen. Vi havde en fjerdingvej til den statelige højtliggende kirke, hvis svære grå tårn med det høje, blytakte spir vi kunde se i sydvest. Der var selvfølgelig krigstilstand mellem de to byers børn, vi skældte dem ud som de Vedsted-sandknygere, mens de efter os råbte Farup-dyndtrækkere; byerne er ret godt karakteriserede dermed: vi havde marskengene lige op ad os, mens Vedsted ligger tildels på sandklitter.

Det hjem, hvor jeg tidligst fik min gang, var vor nabo Jespers, hvis bolssted kun ved vejen var skilt fra vor gård. I den lille have med den store brede buksbomhæk og i den grønmalede dagligstue med det blå træværk, bl. a. alkovesengene og mælkehylderne ved bjælken, har jeg tit siddet og snakket fornuftigt med den rare Jesper, der var brystsyg og talte så rolig og mild om døden, og hans kone, den høje Ingeborg med det lange ansigt, er en af dem, der siden med mest trofasthed har drøftet minderne om mit barndomshjem sammen med mig. Hvad dog særlig drog mig over til Jespers, var deres ældste datter An Mari, min første jævnaldrende legekammerat og min første kæreste. Frieriet gik iøvrigt til sålunde: vi var oppe i skolens have, hvor vi havde fået lov til at gå ud og plukke stikkelsbær; An Mari's moster, Katrine, var blevet forlovet med lærer Jørgensen. Så retter jeg det samvittighedsspørgsmål til min veninde: »An Mari, ven holler du mjest a?« Hun ledte genert efter svar. »Er'et du far?« »Nej?« »Er'et da du mor?« »Nej.« »Er'et du, æ kenner, har æ nowersind sei ham?« »Ja,« kom svaret sagte, »du ka fo ham å se, nær du ser ind i en spejl.« Og jeg forstod jo nok halvkvæden vise; vi satte os til at prikke huller i bladene med stikkelsbærtorne og gav hinanden disse smykker i fæstensgave, og så tog vi

hverandre i hånd og travede hjemefter med den trygge bevidsthed, at vi to skulde engang være mand og kone. Men An Mari blev aldrig gift, hun døde ung af sin faders sygdom. Nu sidder hendes yngre søster Maren, min søster Katrines legekammerat, som husmoder på vor gamle nabogård.

I mine sidste barneår derhjemme trådte forholdet til An Mari i skygge for venskabet med Hans Beck, og samtidig rykkede »æ Synnerby« ind i min verden, for der lå Kristian Becks gård. Tilmed var »Frantses grønning« byens mest yndede legeplads, her tumlede både drenge og piger sig næsten hver dag i mørknin-gen. Kristian Becks, med hvem jeg kom i så mangfoldig forbindelse, var en meget talrig familie: 5 døtre og 4 sønner. Af dem blev den ældste, Matea, gift med min farbrod Søren Janniksen i Okholm; Anna blev min kæreste barndomslærer Skrydstrups hustru; Maren blev min stedmoder; Kristiane, til hvem min gode ven og nabokarl, Hans Brun, ihærdig bejlede, blev gift med en gårdmand på Horsenseggen, og Margrete var den, som jeg i mine senere drengeår sværmede mest for. Af sønnerne fik jeg mest at gøre med de to mellemste. Nis blev min ungdomskammerat, Hans min barndomsven. Det var et livligt hus at komme i, lykkeligt vistnok efter Kristian Bechs død, thi han var en forfalden stakkel, der slet ikke tålte spiritus, så den, der holdt sammen på hjemmet, var min senere »bedstemor«, An Mari Bechs, en dygtig og rar kone. Det var med Hans Bech, jeg drev mine fantasilege, og så kappedes vi i skolen om at være den flinkeste; han havde som jeg lyst og anlæg til læsning, og hans dårlige fødder, en slags klumpfødder, fritog ham fra det sædvanlige drengearbejde, så han, ligesom jeg, kom til at gå i skole hele året rundt. Vi kom da også begge til at studere.

Fælleslivet i landsbyen har jeg ikke stærke indtryk af fra min barndom, det var først som halvvoksen, jeg kom med til de unges lag; »grandegilderne« har jeg kun hørt nævne. — Jeg blev tidlig taget med i kirke og husker, jeg har siddet ved faders side i vor kirkestol, den 6. fra oven, mens moder sad lige overfor på kvindesiden i nr. 7. Jeg har altid holdt af den høje lyse kirke, og når jeg kom der som voksen, har jeg siddet i vor gamle stol; men nu ligger min slægt samlet østen for koret — søster og jeg lader gravstedet vedligeholde. Den gamle præstegård ved kirkens fod, der er bleven mig så kær og hjemlig i den snes år, mine venner Otto og Bolette Rosenstand har boet der, gæstede jeg allerede som barn, da pastor Sørensen fra Færøerne sad til huse der. Ham mindes jeg som en statelig mand, der sagde »Guts« i stedet for Guds og jævnlig brugte ordet »sgu«, når han fik sig en passiar med bønderne om landvæsenet, som han havde god forstand på, mens de ikke regnede ham som prædikant. Fruen havde grå bukler foran kappen. Præstens store drenge, som jeg skulde lege med, var ret rå og uopdragne — i alt fald havde jeg aldrig set bønderdrenge opføre sig så uhøvisk, — men godmodige tillige. Engang pastor Svejstrup havde prædiket (det var om døberen Johannes), hentede jeg mig ved en tagfat om hans lukkede vogn ude i præstegården det ar, jeg har på siden af min næse, idet jeg styrtede over mod det skarpe vogntrin — til stor forfærdelse for Vilhelm og Guttorm, der tænkte, jeg havde knækket næsen. En anden gang fik de mig til at opføre mig mindre passende ved et gilde hos Jep Peters i V. Vedsted — den eneste gård der i byen, hvor jeg mindes at have været som barn; vi havde siddet længe ved bordet og spist tæt, da præstens Vilhelm uventet giver sin lille, intetanende nabo et stærkt tryk i begge sider, hvad da også frembragte en lyd, som

bragte mig til at blusse af skam og gjorde mig til skive for alles blikke under almindelig munterhed. — Uden for vor egen landsby kom vi ellers kun på besøg hos vor familie. Og det vil atter sige, at vi mest havde vore forbindelser sydpå, tildels endogså syd for grænsen, hvis gendarmer, toldere og grænsemærker tidlig gjorde mig modsætningen mellem dansk og tysk bevidst. I vor naboby nordefter, Øster Vedsted, hvor alle sagde »a« til sig selv, mens man i S. Farup sagde »æ«, har jeg næppe været inden døre noget sted, så ringe forbindelse havde vi ad den kant.

I min barndom havde endnu sognets to byer hver sin skole, min søster kom derimod til at gå i den store fællesskole, som byggedes midt imellem byerne. Jeg kom meget tidlig i skole, jeg var nok knap 5 år — det må så have været til maj 1867. Og dog kunde jeg allerede læse forinden. Det var sagtens moder, der havde lært mig at stave, men så overraskede jeg en dag familien med af mig selv at begynde på at »læse sammen«, jeg husker tydelig, at det var på 3. side i Brandts billedbibelhistorie om syndefaldet. De lovord, der faldt i den anledning, har bidraget til at give mit liv dets retning; de vakte min læselyst og min ærgerrighed efter at udmærke mig ad boglig vej. Landvæsenet viste jeg til min faders sorg aldrig interesse for som barn; jeg vidste ikke engang som andre drenge, hvor mange køer og får vi havde, indtil jeg engang tog mig for at få det at vide for at kunne møde alle generende spørgsmål vel rustet. End mindre duede jeg til at hjælpe med. Jeg har endnu bitre minder om, hvordan et par får, jeg skulde flytte, i stedet for flyttede mig, rendte med mig. Og da jeg engang efter at være kommet på latinskolen hjemme i en ferie blev sat til at køre harven af min farbroder Andreas Kristian, gik jeg og faldt i staver, så harven med en tand fik fat i mine opsmøgede bukser,

væltede mig og gik halvvejs op over mig, mens jeg lå og råbte turr! til hestene. Jeg slap heldigvis med et par flængede bukser og fandt, det var billigt køb, thi med det samme slap jeg også for at blive sat til bondearbejde fremtidig. Ja, jeg lærte, med skam at melde, ikke engang at køre eller at ride ordentlig, endsige at koble en flok køer; drive dem løse hjem var det eneste, jeg blev sat til. Hvad der sikkert har bidraget meget til alt dette var, at jeg var spinkel og havde få kræfter; jeg gennemgik vist også en del sygdomme som barn. Men til gengæld blev jeg så nu flink i skolen, og læsning var min lyst.

Samtidig med mig kom Hans Bech og en del andre jævnaldrende kammerater i skole. Det var lærer Mortensen, der vilde have os så tidlig fat. Og således gik jeg da min daglige gang op til den lille skole, som lå en 5 minutters gang sønden for vor gård, med en lille have i syd og ellers tørre marker omkring, hvor vi oftest kunde tumle os i uhindret leg: »sidst«, »klafones«, »fugl og foulre«, spillet »lybbes« og klink etc. Skolestuen lå i den vestre ende af huset med vinduer til 3 sider, vi sad med ansigtet mod vest, drengene til højre og pigerne til venstre for katedret, hvor læreren sad foran den sorte tavle med udsigt ned til bilæggerovnen ved den modsatte væg.

Mortensen, som havde fået mig i skole, beholdt vi kun $\frac{1}{2}$ år, så blev han forflyttet til V. Vedsted, hvor han blev til sin høje alder. Han har altid vist sig venlig imod mig, men vi havde ham for kort til, at jeg kom ham personlig nær. Derimod holdt jeg meget af mine tre følgende lærere: Jørgensen, Skrydstrup og Beyer, alle tre ugifte seminarister, hvorefter de to første — som nævnt — forlovede sig i Sønder Farup. Jørgensen var en gemytlig tyndhåret og rødblisset mand, der kun én gang bankede mig med pibespidsen oven i hovedet,

fordi en kammerat havde fået mig til at le under salmesangen. Ellers var vi fine venner, når han kom på besøg hjemme, og jeg blev indbudt til at spise stikkelsbær hos ham. Skrydstrup var ung og køn med sit brune hår og overskæg, og han blev min yndlingslærer. Engang læste han en børnefortælling for os, der begejstrede os sådan, at i alt fald jeg kravlede op på skolebordet for at være kilden nærmere. Jeg tror også nok, det var ham, der belønnede os med at lade os se litografier af nordiske landskaber o. lign., hvor jeg bl. a. husker, han gjorde mig opmærksom på, hvor kønt lysstrimer brød frem gennem skylagene etsteds. Jeg kom til at gå i aftenskole hos ham og lærte lidt dansk sprog-lære. Og så sang han godt, fik lavet en sangforening og sang flerstemmig sang med nogle af dem oppe hos os, da fader og han var blevet vordende svogre. Beyer var min lærer det sidste års tid hjemme, en slank, bleg mand, der siden blev brystsvag. Han lå endnu i sengen, da jeg kom for at sige ham farvel før min afrejse til Ribe, og da sagde han nogle kønne og fromme afskedsord til mig, som rørte mig meget, men som min stedmoder gjorde lidt nar af.

Det var flinke lærere vi havde; jeg var glad ved at gå i skole, og vi lærte godt. Balslevs lærebog nåede jeg 5 gange igennem og kunde den udenad. Den eneste gène, jeg har haft deraf, er, at jeg stadig ser dåbspag-tens og fadervors ord for mig på dens sider. Ved siden fik vi bibelhistorien fortalt godt og levende — Skrydstrup og Beyer var grundtvigianere. Også Danmarks-historien fik vi først fortalt. Læsning, skrivning og regning blev drevet med iver, og jeg skrev mit modersmål uden mange fejl, da jeg 11 år gammel blev optaget i latinskolen, var i det hele videre fremme i de fleste fag end de kammerater, jeg der fik. Engang vi i skolen derhjemme havde fået lov til at skrive, hvad vi selv

vilde, skrev jeg en længere bøn ned, som jeg måtte give læreren, vistnok Beyer, en afskrift af — det var nu ikke videre pædagogisk gjort. Tidlig begyndte jeg også at interessere mig for at lære navnene på vore digtere at kende. I Wulffs læsebog stod bagi korte notitser om vore digtere, som jeg grundig studerede. Hvor vilde jeg gerne se min barndoms læsebøger igen! Ingen er dog siden blevet læst med en sådan stemningsrigdom som de. De eneste, jeg ellers særlig husker fra min barndoms tid derhjemme, er Ingemanns romaner, hvoraf vi kun havde et defekt eksemplar af »Kong Erik og de fredløse« — det, som blev grundlaget for mine bedste lege. Men da jeg begyndte at gå til Ribe for at få undervisning i tysk og fransk hos »onkel Fabricius« c: den gamle cand. phil. Fabricius-Møller, bedstemoders fætter, så opdagede jeg hos min onkel Jakob resten af romanerne, og »Valdemar Sejr« blev det, der trak mig stærkest til Ribe. Da jeg var kommet til Sæbygårds brand, var jeg ved at forgå af spænding efter fortsættelsen og af uhygge under hjemturen.

Ja, jeg blev tidlig en læsehest, og mit fremtidsideal en skolelærer med lang pibe i munden, men far sagde, at vilde jeg endelig læse, så skulde jeg læse til præst som min onkel Jakob, og det havde jeg intet imod, men fader desværre — først på sit dødsleje gav han tilladelsen.

Endnu nogle spredte træk fra skolelivet. Provst Claudi fra Ribe var kommet på visitats, og denne højtidelighed forfjamskede en af skolepigerne i den grad, at da hun skulde læse op, sagde hun »stiftsprovsten«, hver gang hun kom til et ord med stort bogstav! (det var Hanne Marie af Niels Jensens, som havde tre mindre søstre, som hed: Anne Mari, Ester Mari og Kjesten Mari). — Engang så jeg spøgelser oppe ved skolen ved højlys dag. Det var en stille grå morgen, jeg var

kommet tidlig op til skolen, som lå fuldstændig øde og tom. Jeg følte mig uhyggelig i det store tomme rum og gik udenfor, hvor jeg i den stille luft tydelig kunne høre den fjerne, dumpe larm af maskinerne, der byggede på Esbjergs havn, ind over havet. Da syntes jeg nede ved havegærdet at se en grå skikkelse med horn og bukkeben hoppe grinende frem imod mig; jeg ky-lede en rebstump imod den, men den grinede blot værre end før. Så kastede jeg min salmebog efter den lede, og synet var forsvundet. Jeg ved ikke, om jeg nylig havde hørt om Luther på Wartburg, men historien viser ialtfald, jeg har haft en ret livfuld indbildningskraft dengang. — Vi blev jo nu også fyldt med historier om varslers og spøgeri. Da fader døde, fortalte Hans Snedkers, at de havde hørt en vogn dreje op for deres dør om natten, og derefter kom nogen ind slæbende noget tungt efter sig, som de med et bump lod falde på gulvet i dagligstuen lige ved siden af, hvor de lå; og der var naturligvis ingenting, da de stod op. Men nogle dage efter kom man på den måde med fjælene til min faders ligkiste.

Ja, *hans død* bragte afslutningen på min lykkelige barndomstid; et halvt år efter drog jeg ind til Ribe, bort fra det gamle hjem, fra skolegang og kammerater, fra det friske, frie liv på landet, som havde været så rigt — der er jo så meget, jeg ikke har fået med her: fiskeriet efter hundestejler i grøfterne, vor stegen kartofler nede på marken (ved »æ stor bjerre«) o. m. a. Men mit hjem var jo allerede et andet. Jeg havde haft stedmoder i et par år, og det en ung og meget lunet stedmoder, der tog skrappe på mig, end jeg tidligere havde været vant til. Og nu var også fader død. Min stedmoder blev snart igen forlovet og skulde flytte fra gården, som blev overdraget mig. Den skulde nu lejes ud, og min gamle bedstemoder med min søster flytte

op i den aftægtslejlighed, som indrettedes til hende, mens min yngste farbroder, Anders Kristian, overtog hovedparcellen af gården.

Jeg slutter her med at nedskrive 3 meget barnlige vers, hvori jeg dengang havde prøvet at fremstille de store, afgørende begivenheder i mit barndomsliv — de er lavet med års mellemrum, en slags »historiske folkeviser«:

1. Nu gik en sjæl til himmelen!
så lød min vemodsklage,
da moder min fra jord gik hen
og vendte ej tilbage.
2. En anden moder nu jeg har,
hun er imod mig kærlig,
i Jesus Kristus er jeg glad,
som styrer alt så herlig.
3. Og sorgen følger på min vej,
min fader må jeg miste.
Jeg tror på Gud, han svigter ej,
når alle andre svigte.

Det er min første poesi.

Skoleårene i Ribe.

Min onkels hus, der nu blev mit hjem i halvsjette år, lå i den sydlige udkant af Ribe i en gade uden genbohuse og tilmed på et hjørne, hvad der gjorde beliggenheden endnu mere fri. Det var et gråt 7-fags hus med en 3-fags kvist, af hvis to værelser jeg fik det mindste. Herfra havde jeg en vid og fuldstændig landlig udsigt over en smal arm af Ribe å, landevejen til Haderslev og Tønder, der begge gik på dæmninger her nærmest byen, da stormfloden tit satte de lave enge under vand — og så det flade land ned mod grænsen og ud mod havet, der skinnede som en blank sølvstribe under

eftermiddagssolen. De tre landsbyer: Ø. Vedsted, S. Farup og V. Vedsted lå samlede i en klynge mod sydvest; jeg boede altså med udsigt til min hjemstavn, det opvejede for mig mange gange det ubehag, der kunde være ved at bo på et så blæsende hjørne. Og mit lille okkerfarvede kammer var trods sit fattige udstyr og de nøgne vægge lyst og venligt, og så var det mit.

Nå, det var heller ikke noget flot udstyret hjem, min onkels havde nedenunder. Når jeg havde lektierne til side, sad jeg tit nede i spisestuen, det daglige opholdsrum, og læste i en bog eller legede med de små. Det var Johannes og Henriette, jeg så vokse op. Johannes var født samme år, jeg kom der i huset; deres ældre broder, Karl August, døde derimod tidligt, og en lille søster, Katrine, døde nogle uger efter sin moder.

Onkel Jakob, faders næst yngste broder, var adjunkt ved latinskolen de første år, jeg boede hos ham, og altså også lærer for mig; i sit sidste leveår var han præst i Seem og kapellan ved domkirken, så han kunde blive boende i sit hjem trods den forandrede livsstilling. Han var en meget lang og mager mand, der vistnok altid havde været svagelig, måske det var derfor, han savnede min faders lune og friske humør. Han var mest alvorlig i sit hjem, tit vel også gnaven, dog kunde han være livlig og talende, især når der kom fremmede. En overordentlig rettænkende mand var han, streng mod sig selv og streng mod andre. I skolen havde drenge respekt for ham, gjorde kun i stilhed nar af de mange »nå«, hvormed han »trak fra« under lektiehøringen. Han var en dygtig, men tør lærer. Om hans præstelige virksomhed kan jeg ikke udtale mig, han fik jo også knap begyndt. Jeg ved kun, at han, gennemsvag og dødssyg som han var, følte ansvaret derved som en byrde, og at han som en sidste hilsen

lod mig sige, at jeg skulde ikke blive præst, for jeg vilde næppe passe til det — hvad der dog kun voldte mig forbigående anfægtelser. Han varetog i det hele med faderlig samvittighedsfuldhed min tarv, bl. a. tog han meget lille betaling for mit ophold i hans hus.

Men endnu mere var dog tante Augusta mig i moders sted. Hun var et yndigt og kærligt menneske, altid lys og mild, rolig og klog. Og hun var en køn skikkelse, statelig og fyldig, og så med dette velsignede ansigt, der havde et blåt og et brunt øje. Hun var født på herregården Endrupholm*), men hendes fader, senere branddirektør Nielsen i Varde, gik fallit, og hun havde prøvet at tjene sit brød som lærerinde. Ved sit væsen og sin tale har hun haft større indflydelse på min dannelse, end jeg bevidst kan klargøre for mig selv. For det måtte komme mest indirekte, da jeg stak i at græde, når hun prøvede at rette på mig; netop fordi hun sagde det så mildt, kunde jeg ikke tåle det, mens det gjorde meget mindre indtryk på mit bløde sind, når vores pige, Maria Skade, gav mig af skruphøvlen — hvorfor nok tante undertiden lod hende besørge de fornødne tilrettevisninger. Kun på ét punkt havde jeg i de senere år en begyndende anelse om en begrænsning hos tante; det var, når hun udtalte sig nedsættende om venstres mangel på respekt for oplysningen og åndslivet. Uagtet jeg dengang havde højre-sympatier, stemte det dog ikke ret med de indtryk, jeg netop samtidig fik hjemme i ferierne, hvor mine bedste venner og de mest oplyste blandt bønderne just var venstremænd og grundtvigianere. Trods sin bydannelse havde hun dog været min moder en nær veninde, og hun kunde tale med alle, jævn og naturlig som hun

*) I manuskriptet står Engelholm, men det må skyldes en skrive- eller huskefejl.

var. Jeg tror nok, hun og onkel levede godt og kærligt sammen, og at de holdt meget af hinanden trods deres store forskellighed. Kun én gang har jeg været vidne til et heftigt optrin mellem dem, hun gik grædende bort med de ord: Du lægger ligefrem an på at krænke mig (jeg tror nok talen havde været om hendes slægt), men så gik onkel efter hende og fik det gjort godt igen. Selskabelighed førte de kun i meget beskeden stil; jeg var i hvert fald for ung til, at det fik noget at sige for mig.

Inden jeg forlader dette kapitel om opdragelsen i onkels hus, skal jeg dog nævne et enkelt bestemt træk, jeg husker. Sammen med nogle kammerater havde jeg på gaden gået forbi tante og min stedmoder; kammeraterne havde taget hatten af, men jeg ikke — af flovhed, for det var jo min egen familie. Det oplyste så tante mig senere venlig om, at det ikke så pænt ud, og jeg var sønderknust. Men på den måde lagde den lille bondedreng sig alligevel bynoder til.

Og så må jeg også med nogle ord mindes min gode veninde og mere hårdhændede opdragerske, pigen Marie Skade; jeg har tit holdt hende med selskab i hendes lille skæve kammer under trappen, mens hun redte sit hår, og fået en fornuftig passiar med hende, og jeg har tit i kraftige ord fået en overhaling af hende, hvorover jeg blev smækfornærmet, men hvoraf jeg ikke desto mindre tog lære for en anden gang. Hun var et menneske med stærke følelser, enten hadede eller elskede hun; min tante forgudede hun og ofrede sig for og gjorde til gengæld vist så temmelig kun, hvad hun selv vilde; hendes myndige moder kunde hun derimod ikke udstå. Bønderne så hun ned på som uopdragne »kvaj«. Det kunde hænde, at en husmandskone hjemmefra kom og spurgte: »Godaw, æ Jakob

hjemm?» »Nej, præsten er ikke hjemme,« snerrede Marie, der holdt på sit herskabs værdighed.

Jeg havde 3 kammerater efter hinanden hos onkels: Hans Carstens, en rask dreng, der druknede som matros i det kinesiske hav, Laurids Reggelsen fra Kirkeby kro og tilsidst den gemytlige Niels Lütken, som flyttede sammen med mig til frk. Ørbech, da onkels hjem opløstes. Hans Carstens var Marie Skades yndling, mens jeg dengang jævnlig hånedes af hende med øgenavnet »Hans Sørensen«. Ingen af disse kammerater har spillet en større rolle for min udvikling; jeg fandt mine venner uden for huset.

Jeg oplevede hjemmets opløsning. Årsdagen efter at onkel var blevet indsat til præst, stod hans kiste på kirkegulvet. Jeg gik til præst hos ham, men han kom ikke til at konfirmere os; det gjorde pastor Lund fra V. Vedsted den 15. april 1877. Konfirmationsdagen forløb, som rimeligt var, i al stilhed i sørgehuset. Den på eftermiddagen gik jeg hjem til gamle bedstemoder. Min onkel havde inden sin død bestemt Viborgs »De fire evangelier« som konfirmationsgave til mig. — Halvandet år efter, i julen 1878, døde tante Augusta; den blomstrende, sunde kvinde var sikkert blevet smittet af sin mand, idet sorgen over ham havde nedbrudt hendes modstandskraft. Nogle uger ind i det næste år døde hendes yngste lille pige, Katrine. Nu tog tante Augustas forældre Johannes til sig, mens lille Henny kom til pastor Øllgårds i Struer, der siden adopterede hende. Det gamle hjem var helt opløst. 1. marts 1879 flyttede Niels Lütken og jeg hen til frk. Ørbech i Grønnegade.

Det havde været en trist og tung tid, den sidste i min onkels hus. Dødsskyggerne faldt selvfølgelig også ind over mit sind uden dog at lægge nogen stadig tyngsel over mig, dertil var jeg for ung. Kort før min

lille kusine døde havde jeg en uforklarlig oplevelse. Jeg havde siddet og læst lektier til henad midnat i det stille hus. Min kammerat Lütken var allerede gået i seng og lå og sov i samme kammer. Da hører jeg nogen komme gående sagte op ad loftstrappen, standse uden for vores dør og trække en af skufferne ud i min kommode, som stod derude. Jeg stod og trak mit ur op, og da jeg tænkte, at det var pigen, lukkede jeg døren op for at spørge hende, hvad hun søgte i min kommode — men der var slet ingen derude, end ikke en kat. Jeg havde været ganske rolig, lektierne skulde ikke ophidse ens fantasi, men nu blev jeg angst, det måtte vist være tyve. Så snuppede jeg nøglen af vor dør, kaldte på min kammerat, og vi lå nu med bæven og lyttede en tid lang, men hørte intet. Jeg fortalte det til Marie Skade næste dag, og vi var begge mest stemt for at tage det som et varsel: »men hvad skulde jeg iøvrigt i dine skuffer efter?« sagde hun. Hun hentede dog efter lille Katrines død et pudevår deroppe til at lægge under hendes hovede, men jeg hørte det ikke — og det skal man jo ved de rigtige varsler, man skal genopleve begivenheden. Den er imidlertid et udtryk for, hvorledes dystre stemninger ligger selv den unges sind nær, hvor døden har været en hyppig gæst. Alligevel var det med sorg, jeg sagde farvel til det grå hus, der kun havde en i blæsten klirrende gadelygte til genbo og udsyn over det frie land.

Frk. Ørbechs hus var en stor, gammel, skummel kasse (dog med opfikset facade), der lå midt i den kedelige Grønnegade med den kedelige industriforeningsbygning til genbo, hvor vægteren undertiden blev bedt ind på en kaffepunsch, hvad der frembragte en afbrydelse i hans sang; han skulde dog nok huske at optage tråden igen, hvor han sidst havde sluppet den. Alligevel fik vi det hyggeligt og hjemligt der hos

den friske, gemytlige gamle frøken med hendes ældgamle fader; vi var en 4-5 pensionærer, og der kom anden ungdom i huset, særlig efter at hendes søster, fru Dirchs fra Gram, var flyttet til byen. I mine dagbøger fra de år har jeg ret fyldige optegnelser om livet der, som det lige har moret mig at gennemlæse, så jeg kan her fatte mig i korthed.

Det var mine sidste discipelår, jeg tilbragte i dette hus, og vi hængte dygtig i med læsningen, særlig da artium stundede til. Jeg lod mig flere uger i træk vække hver morgen kl. 4-5 af en husmand, der gik ind i gården og trak i en snor, som fra mit håndled hang ud af vinduet — vi boede nemlig på 1. sal; han måtte ikke gå sin vej, før jeg havde været henne og nikket godmorgen til ham. Men sidste morgen må jeg have besørget denne hilsen i søvne og gået i seng igen, for jeg vågnede ved 7-tiden med snoren om håndleddet. Alligevel var denne vækkemetode afgjort bedre end at ligge med lagen over alene og så lade sig vække af kulden eller at binde fødderne sammen og så sparke sig vågen — hvad jeg også har prøvet.

Under dette strenge og kedelige slid hjalp det til at holde humøret oppe, at vi var så mange unge i samme hus, der ubundet kunde mundhugges og drive løjer både indbyrdes og med vor gamle værtinde i den lille skumle spisestue eller sidde ude på køkkenbordet og få en lun passiar med hende, mens hun, mager og tør, stod i sin yndlingsstilling med højre håndled hvilende i venstre hånd og lod øjnene rulle og munden løbe. Det hændte også, at vi fik os en svingom med nogen af hendes niecer ude på køkkengulvet, når de kom på besøg, og stoppede op, når gamle Ørbech kom ud for at tænde sin fidibus ved skorstensilden, mens han pusted: Bi, bi, bi, du min Gud!

Ribe latinskole havde kun 33 elever det år, jeg blev optaget i den nyoprettede forberedelsesklasse. Den var nok gået tilbage under gamle rektor Bentsen, som byen selv jo i det hele taget havde fået ublide kår efter 64. Da Krarup et par år senere løste ham af og fik oprettet realklasser, steg elevtallet hurtigt til mere end det dobbelte — endda var det staten en dyr skole. Og jeg mindes den ikke med synderlig glæde; der ligger mange skønne spildte kræfter begravede der, og af værdifuldt sjæleligt indhold har jeg kun fået lidt med ud i livet fra dens kolde, lysegrå skolestuer.

Rektor Krarup var ikke blot en dygtig administrator, men også en dygtig, om end noget lunefuld lærer; hans oversættelse af Tacitus i øverste klasse vakte vor opmærksomhed. Fraas, min onkels personlige ven, var dog den lærer, som jeg fik mest ud af. Han læste engang i 3. klasse »Slaven« af Pal. Müller for os, og den tog os så stærkt, at vi bad ham blive ved efter timens slutning (det var den sidste time den dag) — det skulde der ellers noget til. Men ellers var det gennemgående kun tør lektieterpning og -spilopper fra vor side, der var ingen af alle lærerne, der tog sig personlig af de enkelte udenfor skoletiden og gav sig lidt af med os. Mødte vi dem på spadsereturene, gjaldt det blot at få cigaren puttet bag ryggen, thi rygning var forbudt, også for gymnasiasterne.

De havde siddet og var blevet gamle de fleste af lærerne i min tid: overlærer Riis, der var så slem til at skælde ud, om end ikke så frygtet som i sine yngre år, overlærer Kinch, den lærde historiker, »lærkefatter«, der var så nærsynet og så forlegen, den hidsige, men brave Salto, adjunkt Trugård, der kunde så meget fransk selv, men ikke kunde lære os noget, fordi han ikke kunde holde disciplin, godmodig og flematisk som han var, adjunkt Ramsing, der var noget forfalden

o. s. v. Den nuværende rektor, Øllgård, var dog vist — trods sin ungdom — vor tarveligste lærer, han magtede i al fald at gøre dansk og »religion« til de kedeligste fag for mig i de sidste skoleår.

Men en broget kunskabsmasse fik vi jo puttet ind i hjernen for en tid, hukommelse og formel tænkeevne blev opøvet, men ikke dømmekraften, fordi vi fik så meget, vi slet ikke kunde fordøje eller havde brug for. Til gengæld var vor følelse og fantasi sat på smal kost. Jeg havde let ved at følge med og hævdede som regel duksepladsen lige op til gymnasiastklasserne, hvor et par dygtige, unge oversiddere, Theodor Krarup og Christian Blinkenberg, tog luven fra mig. Jeg var heller ikke ked af at gå i skole før de tre sidste år, da lektiesliddet blev trykkende og længslen efter det frie studentliv en daglig gæst. De »historiske fag« var dem, jeg havde mest lyst til og anlæg for; mindre for sprog og matematik, hvor jeg trods jævn flid kun drev det til det hæderlige; i gymnastik var jeg en stymper, undtagen når det gjaldt spring, jeg manglede armkræfter. Jeg var en »dydig« elev, indtil jeg i de øverste klasser blev demoraliseret, så jeg undertiden af uvilje mod lærerne »snød« selv og hjalp andre med at snyde. I de yngre klasser var jeg derimod mest tilskuer ved spilopperne.

Sådan husker jeg, hvordan vi i forberedelsesklassen klistrede gamle rektor Bentsen frimærker bag på rygnapperne, mens han gik op og ned ad gulvet, puttede oldenborrer ind under katederklappen, hvorfra de da fløj summende ud, når læreren tog protokollen o. s. v. Den grimme streg oplevede jeg dog i 3. klasse, hvor en af kammeraterne en sommerdag i en fritime havde puttet en stakkels kat op i kakkelovnen, hvorfra den i den følgende religionstime forstyrrede med sin mjaven, uden at vi kunde få den ud, da den var krøbet op i

røret og sad fast der; først efter timen lykkedes det pedellen Silles at få det sølle dyr bjerget. Synderen slap alligevel for straf, idet han, ulykkelig over som det var gået katten, meldte sig selv. Ellers kunde der nok vanke prygl fra lærernes side. Jeg har dog kun én gang fået lidt ryk i håret af Kinch, men en af mine kammerater i 1. klasse, Vilfred Wolff, gik engang hjem til sin fader med en bog helt fuld af hår, som Kinch havde rykket af ham. En anden gang fik Trugård til vor store morskab næseblod, idet han rystede en dorsk discipel så stærkt, at dennes hoved fløj op mod hans næse.

Med rektor Krarup havde vi som større et par sammenstød. Det var en dag, da vi kun var tre i øverste klasse: han søn Theodor, Peter Thomsen og jeg. Rektoren kommer ind i mørkt humør, finder en bukseknapp på katedret og holder i den anledning en tordentale til Thomsen og mig for uforskammet opførsel. Til sidst råber han: »Hvem af jer har lagt knappen herop? jeg vil vide det!« Da rejste hans søn sig og sagde: »Det har jeg gjort.« »Gå din vej,« sagde rektor og pegede på døren, »jeg vil ikke have dig herinde i denne time,« og resten af timen gik han så tavs op og ned ad gulvet, medens Thomsen og jeg trods uvejrsstemningen sendte hinanden stilfærdig muntre øjekast nu og da. Men efter skoletid blev vi alle tre kaldt op til rektor, der gjorde os en undskyldning, fordi han havde forløbet sig i sin nervøse tilstand; han forstod godt nu, at hans søn ikke havde lagt knappen op i nogen ond mening, og som ærekære mennesker skulde vi ikke længere have hans ufortjente skældsord sidende på os. Denne afbigt forøgede stærkt vor respekt og sympati for rektor Krarup; vi lovede os selv ikke at lade historien komme ud mellem kammeraterne og holdt det.

Min sidste fødselsdag i Ribe (14. juni 1880) faldt lige før skriftlig artium. Jeg ville fejre den ved en bolle punsch sammen med kammeraterne og var bl. a. også oppe at indbyde Theodor Krarup. »Nu sidder I vel ikke og drikker jer fulde, min gode Jannik,« sagde rektor. Nej, det skulde vi da nok vogte os for. Soldet gik for sig om aftenen i et lille hus oppe ved plantagen. For at bollen kunde holde lidt længere ud, havde jeg halveret den. Og stemningen var straks højt oppe. Snart var vor længelsmål jo nået, studenterherligheden, vi holdt taler, sang og gjorde spektakel. Kun Theodor Krarup var ikke mødt. Men da ser vi ad vejen langs plantagen to mænd komme gående hen mod huset, den ene var rektoren; så havde han nok selv villet følge Theodor til gildet og drikke et glas med fødselsdagsbarnet. Jeg skyndte mig ind til konen og bad hende bringe os den anden halve bolle. Ind træder rektoren og med ham en nylig ankommen yngre lærer, Schach Steenberg. »Hvad er det drenge, sidder I her og drikker jer fulde aftenen før eksamen!« råbte rektor. Vi var lynslagne og prøvede på at forsikre ham om vor fuldstændige nøgternhed og uskyldighed: vi havde kun drukket et glas hver — da kommer værtinden ind med den anden halve bolle! Og nu kunde intet standse rektors vredesstrøm, han jog os ud af huset med det samme, han skulde nok betale punchen, hvortil jeg bemærkede, at den var betalt. Og da jeg gik forbi ham ud af døren, sagde jeg forbitret: »Det kunde De gerne have sagt mig i formiddags, da jeg var oppe at indbyde Theodor, hr. rektor.« »Det gjorde jeg også.« »Nej.«

Dermed sluttede 1. akt. Så kom skriftlig eksamen, og jeg havde uheld med mig; ved 3 af de 4 arbejder fik jeg under min årlige middelkarakter. Et par dage efter mødte jeg rektoren på en spadseretur. »Gå bort med

mig,« sagde han og spurgte så, hvordan jeg var tilfreds med den skriftlige. Ja, det var kun så som så. Og nu brød et uvejr løs over mit syndige hovede: det var følgen af at drikke sig fuld lige før eksamen, og så havde jeg vovet at gå irecte med ham; var det hændt på hans eget værelse, skulde jeg være blevet sparket ned ad trapperne o. s. v. Jeg gik hjem kogende af harme over denne ny forurettelse, om jeg endogså nok følte, at jeg forrige gang havde været for dristig i min mund. Og så satte jeg mig ned og skrev den rede-gørelse til rektoren, som ikke havde fået lov til at komme til orde. Jeg bad om forladelse, fordi jeg havde forløbet mig og glemt den respekt, jeg skyldte ham, men fremsatte så også i form af en undskyldende for-klaring de indvendinger, jeg havde mod hans optræ-den: at han havde ladet sønnen tage mod min indby-delse i stedet for på forhånd at forbyde gildet, at han havde behandlet os som drenge i hr. Steenbergs nær-værelse, »Skønt de fleste af os dog var over 18 år« (jeg havde lige fyldt dem!), og endelig betonedede jeg vel nok, at vi virkelig ikke havde været fulde; mine kammerater var det gået meget godt ved eksamen. Jeg var lidt betænkelig ved at afsende brevet, og nogle af kammeraterne mente endog, jeg udsatte mig for at blive vist bort fra eksamen, men det gik da afsted. Først nogle dage efter skulde jeg igen møde på skolen. Som jeg vil gå ind ad klassedøren, kommer rektor og trækker mig til side, idet han godmodig sagde: »Du havde ikke haft behov at skrive til mig, jeg gemmer aldrig på min vrede.« — Vi skiltes som gode venner, og jeg har endog år efter besøgt ham i Roskilde. Den dag, vi var blevet studenter, var vi til selskab hos ham, og mens han endnu samme formiddag havde sagt »du« og »Jannik«, tiltalte han mig om eftermiddagen med »De« og »Lindbæk«, så jeg første gang helt overrasket

sagde: »Hvad behager?« Elskværdig var også fru Krarup, der, når hun gav hånd, i sin hjertelighed »savede brænde« med den.

Forholdet til lærerne og lærdommen var imidlertid kun den ene side af skolelivet. *Kammeraterne* og samlevet med dem spillede mindst en lige så stor rolle. Jeg har altid haft let ved at finde kammerater og venner. Jeg fandt mig også hurtig til rette mellem bydrengene; det har aldrig givet mig en askepot-stilling, at jeg var bondedreng. Hvad der gjorde det værre for mig at klare mig mellem de ny kammerater, mens jeg endnu var dreng, var, at jeg manglede kræfter og dristighed, jeg blev aldrig dygtig til at slås. Men slagsmål kunde ikke undgås, enkelte var på nakken af mig, og jeg fik da også mine prygl og græd derover. En gang for jeg dog i blindt raseri løs på min plageånd, og uagtet jeg også dengang fik prygl, tror jeg dog, det siden skaffede mig mere fred for ham. Da jeg blev ældre, og det ikke længere gik på næverne løs, havde jeg lettere ved at hævde mig. Og jeg havde som sagt mange gode kammerater og venner.

Straks i forberedelsesklassen vandt jeg en del af gymnasiasternes venskab og beskyttelse, det var den senere grønlandske distriktslæge Kjær. Og i min egen klasse blev jeg ven med apotekerens søn, Julius Lind, eks. adjunkt Fischers søn Oskar og Valdemar Gørtz, hvis fader, fabrikant G., havde det skønneste og rigeste hus i hele byen, nu indrettet til museum; dets marmortrapper, parketgulve og hele pragt forekom den lille landsbydreng som et eventyr, og så lå det så dejligt med sin have ned til åen med den ejendommelig, kønne, buede Langebro. Straks den første lørdag var jeg bedt til fødselsdagsgilde hos Peter Dirchs, der boede hos min senere værtinde. Med disse og andre kammerater var jeg snart optaget af fængslende leg.

Vi legede »Gønger og Svenskere«. Jeg havde, da jeg forlod hjemmet, med suk tænkt på, at nu kom jeg nok ikke med til at lege »Kong Erik og de fredløse«, og så var her noget ganske lignende igang, blot i større stil, med ordentlige træsværd og papskjolde med våbenmærker (jeg valgte en kronhjort); sværdene var kridtede i spidsen, og et kridtmærke på kroppen gjorde en ukampdygtig. (Min ven Rosenstand siger, at det er hans første erindring om mig, at jeg protesterede mod »at være død«, og finder, det har haft symbolsk betydning). Naturligvis fik jeg straks Gøngenhøvdingen læst, og en tid lang var disse lege mit liv og min glæde. — Senere legede vi »korps«, d. v. s. vi ekserserede med trægeværer, som latinskolen lånte os, og foretog længere marchture lørdag eftermiddag, f. eks. til Gredstedbro med fane og trommer. P. Dirchs var »oberst«, og jeg, som var ejer af korpsets fane, havde fået valget mellem at blive fanebærer og trommeslager, så vidt jeg husker, valgte jeg det sidste.

Henimod konfirmationsalderen hørte disse lege op; nu begyndte sværmerierne, herom siden. Derved kom baller og skøjteløbning til at spille en særlig rolle for vintertidens vedkommende; vi løb på slotsgraven eller på åen, men jeg blev aldrig videre drevet i kunsten. Om sommeren var jeg undertiden ude med min botaniserkasse, samlede også planter og pressede dem, ligesom jeg fik en stor samling pressede planter foræret af »onkel« Fabricius Møller; rigtig specialist blev jeg aldrig, men jeg har alligevel haft megen glæde af min syslen med planter, der var så megen stemning over disse botanisereture i forårstiden langs grøftekanter og åbredder. Ellers har jeg desværre slet ikke drevet sport, skolen tog sig ikke af idræt dengang som nu. Når vi halvvoksne fyre havde fri, spadserede vi, helst

i følgeskab, for selve spadservejene var ikke så morsomme og afvekslende. Ofte gik turen til plantagen nord for byen, ellers ad alleen østen om byen. Jeg holdt også meget af at gå enlige ture ud ad Tønderchausséen med udsigt til min fødeby, ikke mindst når man havde en kraftig blæst at kæmpe sig frem imod og så kunde flyve tilbage. Under sværmeperioderne »drev« vi også i gaderne for at møde de unge damer og hilse på dem. I det hele var det en idelig hilsen under spadsereturene, idet vi tog vore sorte silkekasketter af for alle honoratiorene, og det sled på dem.

Men vi fik én god erstatning for barnelegene, og det var foreningslivet i »Hejmdal« — således hed den »æstetisk-oratoriske«

discipelforening, hvoraf jeg opnåede at blive medlem, da jeg kom i IV klasse, d. v. s. i 16 års alderen. Vi begyndte gerne meget ivrig hvert efterår med møder hver lørdagften i øverste klasses lokale; to holdt foredrag på omgang, »redaktøren« for den indeværende uge oplæste protokollen med dens beretning om forrige lørdags møde og de indleverede bidrag, desuden sang og diskuterede vi. Efter jul slappedes gerne interessen, og henimod marts holdt møderne op. Trods alt det umodne og barnagtige der var ved dette foreningsliv, øvede det dog en gavnlig vækkende indflydelse på mange af os. Det gav os noget af det, skolen forsømte,

Jannik Lindbæk i latin-skoletiden.

nemlig næring for vor fantasi og følelse; her blev vi levende optagne af åndelige ting, og her kunde vi iver og begejstring give sig luft — det var en slags foregribelse af studenterlivet, og det havde netop i rigeligt mål forventningens poesi over sig. En forfriskende oase midt i hverdagens grå ensformighed! Og vi stod i brevveksling med discipelforeninger i andre byer; jeg varetog således en tid korrespondancen med Trondhjem, om jeg husker ret. Det bragte også et lille pust fra den store verden, vi drømte om. Men Hejmdals betydning vekslede stærkt efter, som dens medlemmer var. Da jeg kom derind, var der lykkeligvis dygtige kræfter til at føre an og give tonen det rette opsving. Her fejrede Otto Rosenstands veltalenhed sine første triumfer; hans foredrag om Bødtcher gav min poetiske sans mere næring end alle Øllgårds dansktimer. Og så holdt vi »Ude og hjemme« og fulgte med begærlig deltagelse Kålunds fejde med 70'ernes mænd. Og mens Øhlenschlägers 100-årsdag ellers hengik ubemærket i den ganske Ribe by, holdt »Hejmdal« dog en lille mindefest, hvor jeg bl. a. fremsagde »Guldhornene«, som jeg havde lært udenad. Jo, jo, vi var med.

Jeg havde nu i det hele »holdt mig læsende« min skoletid igennem og flittigt brugt discipelbiblioteket, især i de første år. Her fik jeg Carit Etlars, Marryats, Coopers og P. P.'s bøger at læse, siden også andre digtere. Jeg ser, at jeg i Hejmdal engang har talt over mine yndlingsdigtere og deriblandt fremhævet de 7: Ingemann, Blicher, Hauch, Andersen, Pal. Müller, Winther og Hostrup — som man ser: ikke noget ensidigt udvalg. Også rejsebeskrivelser dyrkede jeg en tid. Nu i »Hejmdal« mødte os pust fra samtidens litterære liv. Rosenstand var en tid påvirket af Brandes, og jeg læste hans »Danske digtere« med begærlighed,

men ellers fik vi heldigvis ikke for tidlig fat på den moderne litteratur.

En særlig privat betydning fik »Hejmdal« for mig ved at skaffe min poetiske åre afløb; vi skulde nemlig 2 gange hver vinter indlevere digte — mindst 4 rimede linier — og der kunde stadig indsendes digte til protokollen. Jeg havde allerede som dreng drømt om at blive digter, men ak, jeg havde slet ikke let ved at rime. Mit første digt til »Hejmdal« var derfor en »oversættelse« fra prosa om Lokes fængsling i rimfri pentametre. Men et års tid efter blev jeg bedt til bryllup i Spandet kro og lavede så i en af skoletimerne temmelig let et par vers, hvortil derhjemme atter let føjede sig et par. Det gav mig selvtillid, jeg havde fundet min »digterelevne«. Og nu vældede det med poesier til »Hejmdals« protokol, i begyndelsen endog flere i hver uge, mest over højromantiske, sværmeriske emner, oftest tillige med et religiøst anstrøg: Napoleons grav og det faldne Roma (»Forbi«), Hymne, Ved skovsøen, Fuglen, Natten, Vinterdrømme, Den sorrigfulde o. s. v. Mine dagbøger fra den tid gemmer endnu flertallet af dem. Jeg var afgjort den mest produktive poet i min tids Hejmdal, alle kendte mine pseudonymer: Ivan, Aladdin o. s. v. Jeg mødte anerkendelse, men efterhånden også en ret kraftig kritik. Rosenstand, der blev student to år før mig, var i sin juleferie med til et af vore møder og tog da til orde mod nogle sentimental-religiøse digte af mig, som just da var indsendt til protokollen; siden angreb Karsten Hansen hvast et dystert nattepoëm, hvad der gav signalet til en hel litterær fejde, hvori jeg kun havde een drabant på min side, Sodemann. Det var nu slet ikke så underligt, at al denne sentimentalitet faldt mine kammerater for brystet. Jeg tror også nok, jeg allerede dengang følte kritikkens berettigelse, om end jeg med en vis ret over for Rosen-

stand havde hævdet, at religiøse digte i al fald var bedre end sjofle rimerier, hvorefter han bl. a. havde forsynet protokollen med nogle eksemplarer. Jeg lærte i hvert fald at holde mig noget mere i skindet. Og i virkeligheden var jeg på den tid fuld af sprudlende livslyst, munter, ja, tit kåd i min daglige omgængelse; men i mine vers fik alt det ungdommelig sentimentale og sværmeriske, som også fandtes hos mig, uhindret afløb. Af muntre viser skrev jeg dengang kun ganske enkelte. Vist er det, at denne »digtervirksomhed« var mig til stor glæde, og jeg tror ikke, den gjorde mig videre skade. Det var kun øjeblikvis, at jeg bildte mig ind, der skulde blive en digter af mig, selv om jeg nok var noget imponeret af den formelle evne, hvorefter jeg fandt mig i besiddelse, og først senere forstod, at versene savnede det vigtigste: den indre oprindeligthed. Et fornuftigt ord af Rosenstand var mig senere til hjælp overfor poetanfægtelser. Han sagde: vi har nok af dusinpoeter, det er ikke værd at forøge antallet af dem; så er det meget bedre at lade vort daglige liv og arbejde få godt af de poetiske anlæg, vi sidder inde med.

Ret ejendommeligt er det også, at mine to litterære modstandere fra Hejmdal blev mine nærmeste ungdomsvenner. Den, jeg havde mest med at gøre i skoletiden, Peter Thomsen fra Varde, blev mig aldrig mere end en kammerat. Vi var sidemænd i skolen, kappedes om duksepladsen fra II klasse af, men jeg følte mig aldrig helt tryk overfor ham, så at han ikke kom til at stå mig hjertelig nær. Jeg opdagede, at han ikke gengældte min åbenhed, og vi var sikkert også for forskellige af natur, senere også af åndsretning; jeg kunde ikke lide, at han vilde studere teologi, hvad han da også opgav efter et par års forløb. Et par gange var jeg gæst i hans hyggelige og venlige hjem, var endogså med til hans

forældres sølvbryllup, hvor pastor Schjørring holdt hovedtalen som brudeparrets personlige ven — de regnede sig for grundtvigianere. Så kom et par år efter krakket: det viste sig, at den ansete købmand igennem en årrække havde gjort sig skyldig i store bedragerier, og han endte sit liv på Vridsløselille. Det var efter at mine sydensrejser var begyndt, og jeg har siden kun ganske flygtig mødt Peter Thomsen og hans familie, men det har sikkert nok haft indflydelse på hans åndelige udvikling; det blev imidlertid aldrig nævnt mellem os. Han er, så vidt jeg ved, ansat ved postvæsenet i København.

Det var altså ikke ham, men Otto Rosenstand og Karsten Hansen, der blev mine ungdomsvenner, og vi har da heller ikke sluppet hinanden senere. Rosenstand kom til mig sommeren efter vort sammenstød i Hejmdal og sagde, at han nu var kommet til at se anderledes på det, der havde været os imellem, han var nemlig blevet bevidst kristen under påvirkning af Rasmus Nielsen, og hvad han fortalte mig om dennes tanker og hans forsøg på at forene Grundtvig og Kierkegård virkede stærkt på mig både da og siden og har bidraget afgørende til at give min åndelige udvikling den retning, den fik. Med sit varme følelsesliv, sine ensidig udprægede anskuelser og hele sin åndelige optagethed har denne ven i det hele haft en vækkende og ansporende indflydelse på mig, som jeg ikke nok kan takke ham for; vi passede sammen, netop fordi vi var så forskellige, og jeg har tit hentet mig varme ved hans gløden.

Karsten Hansen, sønderjysk bondesøn som jeg selv, (mens Rosenstand havde sit hjem i Ribe), blev student året efter mig, og vort forhold var mere jævnbyrdigt, vi fulgtes begge i famlende, ideal gæring, og derfor

havde vi så meget at dele med hinanden. Han var også meget forskellig fra mig i natur, oprindelig og sær, helst på tværs af den almindelige mening, et stædigt stemningsmenneske med megen varm hjertetrang på bunden af sin sjæl. Vor udvikling kom ikke til at følges ad, han er ikke kirkelig kristen, men vel et menneske med stærk religiøs trang. Og vi har til tider næsten ikke haft med hinanden at gøre, fordi han trak sig tilbage; men når vi mødes, mærker vi, at det gamle venskab endnu lever, og at vi har let ved at gøre os forståelige for hinanden. Han er vel nok den, jeg har vist størst fortrolighed.

Syv år af mit liv har jeg tilbragt i Ribe by. Men jeg kan ikke sige, jeg kom til at holde af stedet, hvor jeg har haft bopæl. Nu synes jeg som de fleste fremmede, at der er megen stemning over den gammeldags, ejendommelige by med den mægtige domkirke og de venlige partier ved den mangearmede å. Men dengang fandt jeg, det var en skrækkelig kedsommelig by. Det skyldtes til dels skolelivet, dengang det begyndte at blive mig trangt, dels også min kærlighed til landlivet; men vi havde også i de sidste år en stærk følelse af den tomhed og åndløshed, der rådede imellem byens »gode selskab«. Vi følte os boende i en rigtig spidsborgerrede. Det var jo nu ikke, fordi vi havde så farlig meget med »selskabet« at gøre, men jeg var dog det sidste par år blevet medlem af klubben for ballernes skyld, og sammen med to af kammeraterne, P. Thomsen og Th. Krarup, blev jeg så også bedt med til en »serie« private baller, der grasserede en eftersommer, hele 8 i 14 dage, og da jeg aflagde mine afskedsvisitter som nybagt student, var jeg ikke mindre end 32 steder inde! Det føltes nærmest som at løbe spidsrod, men man måtte jo da vise sig som et dannet menneske.

De eneste af selskabet, som fik noget at sige for os, var de unge damer, som vi sværmede for. Min hovedinklination var apotekerens datter, Cathinca Lind. Hende var jeg tidligst og hyppigst forelsket i. Mit pseudonym »Ivan« skyldtes følgende vers af Winther: »Russen reder seng i sne udenfor den lilles kammer, til Cathincas marmorbryst røres må ved Ivans jammer«. Det begyndte, da vi endnu begge var børn, hun 4 år yngre end jeg, og gik i danseskole sammen hos frøknerne Hoffmann; vi to førte afdansningsballet op og menuetten, hvorover jeg var meget stolt. Senere flammede mit sværmeri gerne op, hvergang vi mødtes, og tilsidst fornyede jeg endog venskabet med hendes broder Julius for at få lejlighed til at komme i den skønnes hjem; han stjal hendes billede til mig, som jeg endnu har, og talrige partier med runeskrift i mine dagbøger vidner om de mange hemmeligheder, han og jeg havde med hinanden. Thi forholdet til min elskede var heldigvis mest et frastandsforhold (vi blev dog dus som gode kammerater) fuldstændig barnligt og uskyldigt. Men endnu tænker jeg på møller Hansens frue med taknemmelighed for mange glade og kønne følelser, som min grønne ungdom skylder hende; hun var dronning i den unges rige drømmeland, selv om hun nu måske er en massiv og lidet åndig bymadame — frue skulde jeg sige.

Det jævne borgerskab i byen havde vi, smittede af embedsmandsvigtigheden, slet intet forhold til ud over det, at vi som drenge lå i krig med læredrengene, der råbte »rosinstilke« efter os. Den herskende tone bød os holde på vor værdighed, så jeg lærte snart at skamme mig ved selv at bære mine støvler til skomageren, heldigvis måtte jeg gøre det alligevel. Det virkede overraskende på os at se rektor Krarup engang hjælpe sine piger med at bære en kurv vasketøj ned til

åen — men vi kunde i grunden godt lide det. Der var dog også enkelte djærve, praktisk anlagte disciple som pastor Sørensens Vilhelm fra V. Vedsted, der holdt meget af at søge bl. a. vægterens selskab og hjælpe Jens »Rødkind« og Johannes »Tambour« med at kløve brænde — men han vilde jo også være tømrer. Af de jævne folk havde jeg kun min gang hos Truels Thisen, der tilligemed sin husholderske Marie stammede hjemme fra min fødeby, men havde været i Australien og gravet guld, næppe med stort udbytte. Der smuttede jeg jævnlig om i mørkningen, mens jeg boede hos onkel, og fik mig en passiar og pumpede Truels for rejseoplevelser, men det var sparsomt med dem som med guldet. De to værtshusholdere Jørgen Bom og Morten Schmidt så mig også inden for deres døre, når det gjaldt om at finde vognlejlighed med folk hjemmefra, de hørte derfor for mig ligesom kun halvt til Ribe.

Nej, af byens småborgere kendte vi egentlig kun originalerne som S. B. Balduin Buch, der averterede på vers: »Dejlig udblødt bergefisk Mandag, torsdag altid frisk Velbehandlet, hvid og smuk, fås hos S. B. Balduin Buch«; slagter Kjærumgård, der, da han for 3. gang havde fået en brækket arm sat sammen efter slagsmål, udbrød: »Der er, Fa'en bræk'mæ, møj øvernaturle te i naturen!« Men navnlig havde vi dog en glæde af skrædder Viborg, den lille undermåler og store løgnhals, der pralede af sine krigsbedrifter, lod os føle efter mærke af kuglerne på sit hovede og berettede, hvorlunde Schleppegrell, da han i Istedslaget segnede døende om, havde råbt: »Tag De kommandoen, Viborg!« Vi mente, at han efterhånden var nået til selv at tro sine egne løgne.

Men som sagt — Ribe by var kun min halve verden i skoleårene. Der var heldigvis noget, der hed *ferierne*, og var det end kun en brøkdel af året, så levede jeg

dog så rigt i dem, at de fuldt opvejede skoletiden. De er solskinnet i disciplinlære.

Næsten hver eller hveranden lørdag gik jeg da de 3/4 mil hjem ad »Degnestien« med dens 7 »stokke« (gangbrædter over grøfterne) til gamle bedstemoder, som fra 1875, da min stedmoder giftede sig med Jens Moltesen og flyttede til Hvidding, mens Anders Kristian farbror blev forpagter hjemme, boede i sin lille hyggelige aftægtslejlighed i vor gamle gård. Her stod det lille gæsteværelse og ventede på mig, hvor jeg undertiden måtte have stok med mig i sengen for at jage den ned i sengehalmen, at jeg kunde få ro for musene, men hvor man alligevel lå med den lifligste ferie- og hjemfølelse, særlig ved begyndelsen af de større ferier. Her så jeg min lille søster Katrine vokse op til en rask og vilter pige og gjorde mit til at ud-danne hendes ånd og opdrage hende; herfra fulgtes vi på udflugter til familien, så viste jeg hende blomster, men rettede også på hende, fordi hun stadig gik med foroverbøjet hoved, så hun endogså engang løb bums mod en pæl på vejen. Vi kom imidlertid i det hele godt ud af det og holdt meget af hinanden. For gamle blinde bedstemoder var det en fest, når jeg kom hjem og kunde sidde og snakke med hende og læse for hende. Jeg var hendes rådgiver og trøster, når hun var ængstelig for Katrine, eller der var noget i vejen med farbroders nede på gården. Der kom jeg ikke mer end højst nødvendigt. Derimod havde jeg stadig min gang hos Kristian Becks, og i de sidste skoleår hos Søren Bech, der nylig var flyttet til byen og blevet min bedstemoders laugværge.

Og gamle kammerater og kendinge havde jeg jo rundt omkring, hvem jeg ved de jævnlige besøg ikke kunde blive fremmed for. Jeg bevarede da også mit sønderjyske mål ægte og uforandret derhjemme lige

til studenterårene, mens jeg i Ribe naturligvis »talte fint«. Kammeraterne bidrog deres dertil: da jeg kom hjem den første søndag og fortalte, at jeg den foregående dag havde været til fødselsdagsgilde og fået »sjokolade«, gjorde de nar ad mig, fordi jeg ikke som de sagde »sokkelade«. Derhjemme blev jeg i mange år ved at være »Jannik af Peter Borrigs«. Det kunde hænde at en og anden, hvem jeg kun traf i ny og næ, sagde: »Ja, nu skal en vel snart til at sige De til dig?« men vi blev altid let enige om at udsætte det.

Det var hjemme i min fødeby, at jeg først kom med i den voksne ungdoms lag og fandt mit lystige humør og en friskhed i optræden, som gjorde mig vellidt blandt de unge, men som måske nok somme tider fik de ældre til at sætte betænkelige miner op. Som barn havde jeg vist nærmest været stiltfærdig og bly. Det var i julen efter min konfirmation, at jeg første gang blev bedt til et gilde for voksne hos kromanden H. Chr. Vedsted (en meget stiltfærdig afsidesliggende kro, hvor der i dagligstuen bag glas og ramme var op-
hængt et pynteligt, hjemmelavet vers, der begyndte således: »Mine herrer, kære gæster! Vær velkommen på det bedste. Æd og drik, men kom ihu, At I intet slår itu! Og må ingen banden, skælden eller nogen slagsmål gælde!« — mere kan jeg desværre ikke huske). På grund af kammeratbesøg kunde jeg først komme afsted hen på aftenen, og så fandt jeg på at møde udklædt som en gammel kjælling, hvad der gjorde stor lykke og bidrog til, at både selskabet og jeg morede os udmærket. Vi dansede til kl. 4. Anden dagen efter blev jeg bedt til en anden gårdmand der i byen, hvor vi holdt ud til dag, så jeg var med til at tage den sidste »polsk« ude i gården kl. 9! Og så var jeg endda rede til efter 3 timers søvn at gå til nok et gilde den følgende eftermiddag i V. Vedsted, hvor vi

dog kun holdt ud til kl. 4. Men det kunde jo alligevel nok kaldes at slutte ferien med knald. Skolelivet derimod smagte mig ikke rigtig ovenpå. Der står endnu for mig glans over de glade, landlige gilder, hvor tonen var fri (kneb det med pladsen, så sad vi med damerne på skødet), men derfor ingenlunde dårlig, hvor den ivrige dans afvekslede med sange og løjer omkring punchebollen, der tit anbragtes midt på gulvet, og hvor skælmsmestre af og til gav scener i forklædning til almindelig moro. Gennemgående tør jeg sige, vi morede os uskyldigt og kongeligt. Her lærte jeg først rigtigt, at jeg var ung og glad og — let til at blive forelsket.

I de større ferier var jeg gerne videre omkring, selv om det første besøg som regel gjaldt bedstemoder. (Jeg mindes en stemningsfuld julehjemkomst, da det havde føget så stærkt, at jeg næppe kunde se gården, før jeg, vandrende mellem træernes kroner, stod på toppen af en mægtig drive, der dækkede haven i en stor halvkreds og nåede omtrent tagmønningen, hvorfra den dog adskiltes ved en dyb dal). Jeg besøgte Okholm, hvor farbror Søren døde allerede 1877; min stedmoders nye hyggelige hjem i Hvidding, som Jens Moltesens lange, håbløse og smertefulde sygdom først siden kastede tunge skygger over, og selv da var der godt at være, ikke mindst når han fik besøg af sin udmærkede nabo, den fattige, brystsyge husmand Andreas Nissen. I den lille 3-gårds landsby Lundsmark ude på heden boede min gamle morfader hos sin yngste søn Knudsen Midtgård; der var jeg også gerne et par gange om året. Derimod var det i almindelighed kun i sommerferierne, at jeg nåede Spandet, hvor jeg iøvrig befandt mig så vel hos min udmærkede formynder, Søren Knudsen Midtgård, en mer end almindelig opvakt, dygtig og dansksindet bonde, formand for en sparekasse, sekretær for en brandkasse og dertil ivrig land-

mand. Som følge af en nyrehistorie led den livlige mand i de senere år hver sommer af periodisk depression, der fuldstændig forvandlede hans væsen. Just da han troede sig helbredt, kom han af dage ved et ulykkestilfælde, idet hans vogn væltede på den stejle Gram bakke, det var først i 80'erne. Han havde fortjent en mindre snæver og småtskåren kone end den brave moster Karen Mari, men det var alligevel et godt og livligt hjem at komme i, der var også jævnaldrende fættre og kusiner, og egnen var venlig med småskove. Min tykke muntre morbroder, som elskede sang og var så livlig at tale med, søgte også at sætte mig ind i mine brogede pekuniære forhold, som han styrede med dygtighed og samvittighedsfuldhed. Spandet var også det eneste sted, hvor jeg jævnlig forsøgte mig som rytter. Morbroder stræbte i det hele at gøre mig til en rask og praktisk fyr, og lidt hjalp det måske. I sommerferien besøgte jeg endelig også Havervadgård, hvor den tykke, gemytlige onkel Niels Schmidt boede, som havde været gift med faders søster Anna; nu levede han med sin tredie kone »Telle« (Botilde). Det var et rigtig rigt marskbond hjem, hvor man levede fedt og flot. Onkel var toneangivende i en kreds af store bønder og handelsmænd, som spiste og drak drabeligt og spillede højt og foragtede grundtvigianerne. Han var en klog mand, der havde sine egne, lidt aristokratiske meninger, vistnok nærmest rationalist. Det var i alt fald fuldt ud hans broder Søren Schmidt, der havde været skibsbygger i Arkangelsk, og nu levede hos ham som en udslidt, rystende olding, skønt han vel næppe havde nået de 60. Jeg blev altid meget godt modtaget på Havervadgård, men følte alligevel, efterhånden som jeg voksede til, at jeg stod dem åndelig fjernt. Jeg kigger atter på tilbagevejen ind i Hvidding, som jeg gjorde så tit i virkeligheden, for mine minder derfra fortjener

noget nærmere omtale. Hjemme hos gamle bedste-moder var der ikke megen adspredelse at hente bl. a. også på grund af det kølige forhold til dem nede på gården; derfor var det ikke mindst i vinterferierne oplivende og fornøjeligt for mig at komme nogle dage over til Jens Moltesens. De var selv friske og glade, og jeg havde let ved at tale med dem, men behøvede ikke her at søge adspredelserne uden for huset. Her lærte jeg allerede før jeg blev voksen at slå gækken løs; i dagbøgerne står der jævnlig noteret, at jeg »sloges« med Jens eller med Lorentz Thomsen (han, der senere blev tante Matheas mand, han boede nabo til dem hos sin gamle moder). Endnu i 14 års alderen lod de rede seng til mig i deres sovekammer, hvor vi da fik os mangan hyggelig og alvorlig samtale. Og så kom der tit besøg af den talrige familie på begge sider, ligesom vi også tit gæstede P. Moltesen i Råhede, hvor der allerede den gang var tale om, at Laust, den yngste søn, skulde følge mit eksempel og blive student, og hvor der ved hans faders 2. giftemål var kommet en køn steddatter i huset, Meta. Særlig husker jeg fra mine sidste drengeår en munter aften i Hvidding, hvor jeg udmærkede mig i ordsprogsleg som gadedreng i »Når skidt kommer til ære, ved det ikke, hvordan det skal være«; jeg knipsede min cigaraske af hen på Skrydstrup, idet jeg kåd råbte: »Svits du!« men føjede straks angergiven til: »Jeg kunde inte gøre ved det« — det gjorde vældig lykke, navnlig hos den latter-milde Lorentz.

Siden har jeg nævnt Laust Moltesen, så lad mig tilføje, at vi var gode kammerater, men blev aldrig egentlige venner; dengang gjorde aldersforskellen sit til det (thi efter hvad han siden har skrevet til mig i et farvelbrev, var jeg nok hans ideal dengang), og siden skiltes vore veje, han kom ind i andre kredse og gjorde

tidlig karriere, mens jeg blev syg og kom på rejser. Efter at han er blevet historiker og dr. phil., har vi af og til mødtes venskabeligt, og ikke mindst synes vi om hans yndige finske hustru, men Laust og jeg er aldrig kommet hinanden hjertelig nær, dertil har der for mig været noget selvført i hans væsen, og hans åndelige standpunkt har været mig for uklart. Men han er en brav mand, og der er krummer i ham. Vi var i det hele ikke mange bøndersønner, der dengang valgte den studerende vej fra de to nabosogne: Hvidding og V. Vedsted, nemlig foruden Hans Bech og Laust Moltesen: Laust Warming fra Lundsmark, fra Råhede de to brødre Jensen og deres fætter Johansen og fra S. Farup endelig Marius Jepsen, hvem jeg forberedte til optagelse på latinskolen, mens jeg endnu selv var discipel.

Noget som også hører slutningen af skolelivet til, var den fortrolighed med hensyn til forelskelseshistorier, hvormed jeg blev beåret af lidt ældre venner og som fyldte mig med stolthed og med en romantisk følelse af at have oplevet noget — i alt fald som medvider, jeg fandt jo med det samme forstående tilhørere for mine hemmelige længsler. Det var først seminari-sten Jens Peter Jensen, der valgte den nykonfirmerede til sin fortrolige; nu sidder han som gårdmand i Endrup, det blev resultat af hans kærlighedshistorie. En langt større rolle spillede jeg dog i Nis Bechs do., og den spillede også en større rolle for mig. I mine dagbøger findes en ret udførlig skildring af, hvorledes vi ved et skyttebal i Ribe plantage lærte Windfelds døtre fra Tanderup at kende, dansede atter med dem i julen hos P. Moltesens, og kort efter nytår åbner jeg ved frk. Ørbechs tebord et brev til mig fra Nis Bech, der til min overraskelse (og kisteglæde) begyndte med de

ord: »Elskede Sofie« og viste, at de alt var forlovede; bag efter fandt jeg i et hjørne af konvolutten en lille seddel, som bad mig være deres postillon d'amour, der omadresserede brevene, så længe forlovelsen var hemmelig. Jeg havde selv begyndt med at sværme for Sofie Windfeld, men — betegnende for mine forelskelser dengang — veg jeg med glæde pladsen for min ven Nis og overførte »forelskelsen« på den lidt ældre søster Ibine. Dette var i mit sidste skoleår. Da jeg næste jul var hjemme som student, var forlovelsen offentlig, og vi var da til muntert gilde på den store gård i Tanderup og var endogså så heldige at sne inde. Et års tid senere besøgte vi sammen med Sofie Nis Bech i deres tilkommende hjem, en lille bondegård op ad mod Nymindegab. De holdt bryllup samme dag, jeg rejste afsted til Syden første gang. Det blev svære tider, de gik ind til — ikke uden egen skyld — i fallit, mislykkede forsøg, fattigdom og sygdom. Charlotte og jeg har besøgt dem to gange på Fanø Krogård i Nordby, første gang havde de det helt godt, anden gang lå Sofie dødsmærket af tuberkulose ude på deres terrasse. Det gjorde godt at se, hvor de endnu holdt af hinanden, han bar hende på sine arme ud og ind. Deres kærlighed havde holdt stand i den hårde prøve.

Og lad mig så slutte om skoletiden. Trods den mindre heldige skriftlige eksamen fik jeg dog artium med en fin første karakter (98 points). En kammerat løb hjem efter det sidste fag og hentede min studenterhue med kokarden og sølvkorset. Midt på torvet i Ribe satte jeg den på d. 12. juli 1880 — og følte mig som et af de lykkeligste mennesker i verden. Sammen med mig blev studenter: Chr. Blinkenberg (nu dr. phil. og konservator), Th. Krarup (nu protokolsekretær i højesteret), P. Thomsen (ansat ved Københavns postvæsen) og P. Dirchs (læge i Rønne — efter at have

været til bunds i Atlanterhavet med »Geyser«); de to første fik udmærkelse.

[Her udelades Lindbæks skildring af de første studieår i København].

Sygdommen bryder ud.

Og lad mig så herfra lægge vejen tilbage til hjemstavnen, hvor jeg opholdt mig ikke så lidt i disse år på grund af lange og rigelige ferier. Udgangspunktet for mine farter var fremdeles min gamle bedstemoders hjem på fødegården. Det var blevet mere ensomt, idet jeg havde fået min søster hen på Skibelund efterskole; men bedstemoder havde fået den trofaste Marie Skade til pige. Desværre blev hun sindssyg i sommeren 1882, så den foregående tid havde været svær for den gamle og nok bidraget til at tage hendes kræfter. Året før var min farbroder Andreas Kristian død; da han lå syg havde jeg skrevet et venligt brev til ham, som havde hidført et godt forhold mellem os, og det kom også gamle bedstemoder tilgode. Efter sin mands død sluttede moster Meta sig nær til mig og bedstemoder og var hende en god hjælp, da Marie blev sindssyg.

En anden stor forandring, som min farbroders død hidførte, var min gamle fødegårds salg. Det var i foråret 1881, da jeg tildels på grund af istransporten blev hjemme fra julen marts over. Vi havde længe ønsket at få gården solgt, den årlige indtægt af englejen havde været i stadig nedadgående som ejendomspriserne i det hele, så der havde været årligt underskud (bl. a. vel nok på grund af de gode vilkår hvorunder min farbror havde haft hovedparcellen); jeg havde levet af at gøre gæld. Da kom netop efter min farbrors død en kort opadgående periode og samtidig en lysthavende til ejendommen, vor velstående nabo, Laust Pedersen Nissen,

der ønskede at slå den sammen med sin egen gård. Han havde røbet sin lyst gennem en mindre honnet optræden overfor et par liebhavere, hvad jeg vandrede til Spandet og øjeblikkelig berettede min formynder, så goe Laust traf ham forberedt og kom til at punge klækkeligt ud. Vi fik 84.000 kr. foruden et reservefondsbevis på 2000 kr. for den forfaldne gård, som i flere år havde været ude af drift; 5 år senere solgte han den igen med et tab af 30.000 kr. Men vort heldige salg bjergede mig ca. 15.000 kr., som muliggjorde mine rejser til Syden og sagtens reddede mit liv. Det var jo lidt af et eventyr, og mine venner i København, som havde skoset mig for min lange fraværelse, vidste da også knap, hvad de skulde tro, da jeg meldte dem nyheden og knyttede nogle skrøner til, de havde svært ved at skelne sandhed fra løgn.

Sommerferien 1882 blev den sidste, jeg tilbragte i mit barndomshjem, og hidførte i det hele et vendepunkt i mit liv. Jeg var blevet kaldt hjem allerede før midten af juni, fordi gamle bedstemoder var blevet syg, rimeligvis på grund af den strenge tid hun havde haft under Marie Skades frembrydende sindssyge. Hun kom dog igen helt godt til kræfter trods de 80 år, hun denne sommer fyldte; men så faldt hun en dag og stødte sit ben, fra da af måtte hun igen holde sengen, og nu gik det jævnt tilbage, til hun endelig stille sov hen den 1. september, en stille solskinseftermiddag. Vi to søskende, kusine Petrea og tante Meta stod omkring hende og foldede hendes fromme gamle hænder. Det var godt, hun fik lov at dø dengang, inden der endnu var flyttet fremmede ind på den gamle gård, og inden jeg måtte rejse af lande.

Mine lunger var allerede angrebne dengang, men jeg vidste det endnu ikke, det var kommet i denne som-

merferie. Jeg havde altid været dårlig bygget med smal brystkasse, og i min opvækst blev jeg lang og tynd. Som barn havde jeg vistnok også haft en del sygdomme, bl. a. en alvorlig mavesygdom, men fra mit 10. til mit 20. år var jeg væsentlig rask, om end med tilbøjelighed til langvarige forkølelser. Det var egen ufor-sigtighed og så rimeligvis smitten i min fødegård, som skaffede mig familiesygdommen. En nat havde jeg vadet i det våde enggræs og aflagt besøg ude hos høslætterne, en anden nat gik jeg hjem fra et bal i Ribe, varm af dansen, og blev gennemblødt i en regnbyge. Et besøg hos Karsten Hansen i Ballum endte med en morgentur over Meolden enge, der samlede søer i agesædet, så jeg blev våd nedenfra; efter at være færgen over åen travede jeg i pløren til Skærbæk, kom 5 minutter for sent til postvognen og måtte så selv tage vogn hjem, for jeg havde lovet bedstemoder at være til stede og tage mod en ny pige. Den følgende dag var jeg hjemme så nogenlunde i ro, Hans Bech havde studenterbesøg, men da var det et hundevejr, så man skulde have troet sig i november i stedet for i begyndelsen af august, det var selvfølgelig ikke til gavn for min »forkølelse«.

Jeg lod mig undersøge hos vor families gamle læge, doktor Kiær, og spurgte, om jeg måtte bruge bade i Middelfart, hvorhen Rosenstand havde bedt mig gøre sig selskab; jo, det kunde jeg godt. Vandet i Lillebælt var hundekoldt, og jeg kom dårligere hjem. Ærgerlig søgte jeg en anden læge og lod igen mit bryst undersøge, men han kunde heller ingen ting høre — for han var tunghør. Så kom bedstemoders død og sliddet med at ordne begravelsen og sagerne efter hendes død, det tog både tankerne og kræfterne.

På begravelsesdagen stod jeg ved hendes kiste ude i haven og oplæste med tænderne klaprende af feber-

hede en tale, der nok mest handlede om alle de dødsfald og sorger, hun havde oplevet; jeg havde ikke vovet mig til at tale frit. Men jeg vidste for resten ikke, hvor syg jeg var. På turen til Okholm og Lundsmark blev jeg overfaldet af så svære sting, at jeg måtte lægge mig ned på marken. Jeg hostede, kastede op og havde ingen appetit og var vekselvis hed og kold og havde stærk nattevædd, men jeg anede ikke, det var feber. Folk sagde til mig: »Do ser da sælle ud. Do dør nok lissom di far.« Men det troede jeg alligevel ikke, selv om jeg nok følte, at jeg var syg.

Endelig 8 dage efter bedstemoders begravelse rejste jeg til København og lod mig undersøge af professor Reisz. Her fik jeg da at

*Jannik Lindbæk
som højskoleforstander.*

vide, at begge mine lunger var angrebne. Jeg spurgte, om jeg skulde til Syden. Nej, jeg skulde blive i København, men ikke bestille noget, foreløbig skulde jeg lade mig indlægge på Frederiks hospital — han har sikkert troet, at jeg ikke vilde kunde tåle at rejse. Da jeg kørte til hospitalet, var jeg meget nedslået og troede, at dette var begyndelsen til enden. Men jeg følte mig snart veltilpas i det høje, hvælvede, lyse værelse på Mynsters gang med vindue ud til Bredgade, som jeg fik for mig selv. Sengelejet hjalp mig hurtigt af med feberen, og den voksende appetit gav

mig igen kræfter; efter 8 dages forløb havde jeg taget mig 4 pund til. Jævnligt besøg af mine venner oplivede mig også, og Reisz blev allerede dengang min gode ven. »Nå, min hr. episcopus in spe, hvordan står det?« var hans sædvanlige morgenhilsen, når han kom til mig på sin rundgang. Samtidig med at jeg fik lov at komme op og ud i lindegården, sagde han til mig, at jeg skulde gøre mig rede til at rejse til Korsika. Det var, som slog han selve eventyrets porte op for mig — tænk, jeg skulde få Syden at se!

Jeg gjorde indkøb til rejsen (min plaid bl. a.) og tog afsked med vennerne i København. Så tog jeg til Skibelund og var med til min søsters konfirmation (dog ikke i kirken) og blev dagen efter taget til alters sammen med hende af gamle pastor Svejstrup i Vejen. Så foretog jeg en kort rundtur til familien. Boede for sidste gang i mit gamle barndomshjem hos tante Meta, der også var ved at bryde op fra den forfaldne gård, hvoraf størstedelen kort efter blev nedbrudt.

Jeg havde fået oplysninger om rejsen af Karstens fætter, cand. theol. Ingvar Beier, der lige havde været på Korsika, og sikret mig rejseselskab af proprietær Jørgen Nielsens to børn fra N. Bjert ved Kolding. Der rejste jeg så hen efter at have fået min søster anbragt hos vor stedmoder i Hvidding. Lille Katrine, der nu for resten var en stor fuldvoksen pige, og mine venner Søren Bech og Otto Rosenstand fulgte mig på stationen i Ribe den 12. oktober som de sidste af hjemmets verden. Otto omfavnede mig og sagde: »Gud i vold!« Han troede nok ikke, han så mig mere. Men jeg selv var fuld af mod og håb.